የአዲስ ኪዳን መቅድም

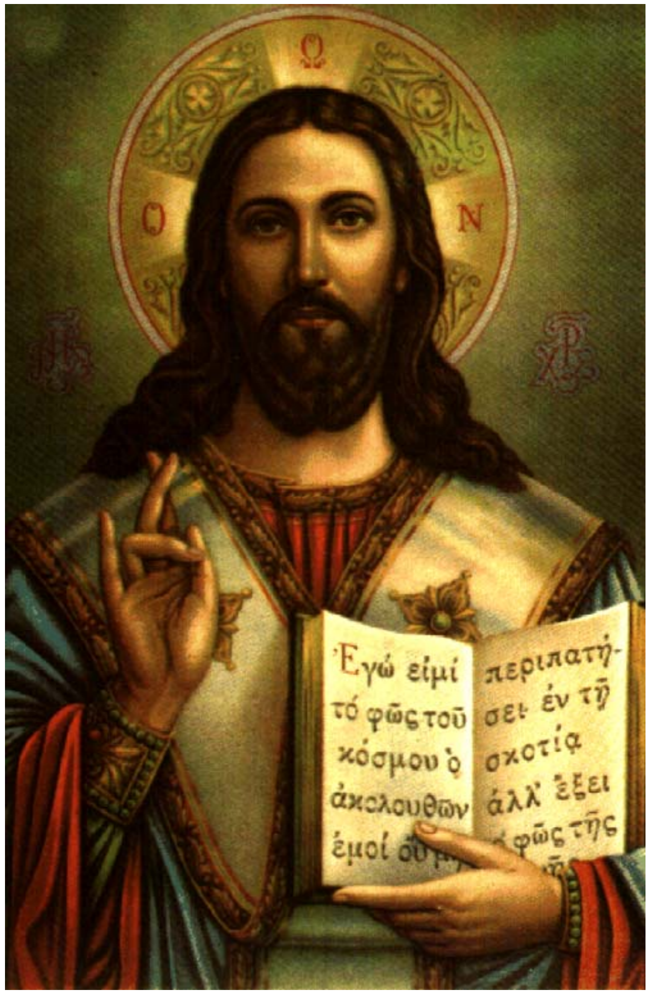

መጋቤ ብሉይ ሰይፈ ሥላሴ

በሰዋስወ ብርሃን ቅዱስ ጳውሎስ
መንፈሳዊ ኮሌጅ
የሃይማኖት መምህር

1977 ዓ.ም

www.ethiopianorthodox.org

መግቢያ

ቁጥር - ፩

የሐዲስ ኪዳን መቅድም

ክፍል 1 ጠቅላላ የሐዲስ ኪዳን መቅድም

ምዕራፍ 1 ቅዱስ መጽሐፍ

1. የቃሉ ትርጉም
2. ቅዱስ መጽሐፍ የአምላክ ስጦታ መሆኑ
3. የ2ቱ ኪዳናት ግንኙነት
4. የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ዓላማው
5. የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም አከፋፈሉ

ምዕራፍ 2 ቀኖና ሐዲስ ኪዳን

1. የቀኖና ትርጉም
2. የቀኖናው መለያው ዘዴ
3. ከቀኖና ውጭ የሆኑ መጻሕፍት

ምዕራፍ 3 አፓክሪፋ /ኅቡዓት/ ወንጌሎች

ምዕራፍ 4 የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት መዝገቦች /ኮንዴክሶች/

1. ግሪክኛ የእጅ ጽሑፎች ሐዲስ ኪዳን
2. ጥንታዊያን ትርጉሞች በሐዲስ ኪዳን
3. የቤተ ክርስቲያን አባቶች የእጅ ጽሑፍ

ምዕራፍ 5 የሐዲስ ኪዳን ቋንቋ

1. ኪኒ ዲያሌክት

ክፍል 2. ልዩ መቅድም

ምዕራፍ 1. ቅዱስ ወንጌል /ኢቫንጌሊዮን/

ምዕራፍ 2. የወንጌላት እውነተኛነት

ምዕራፍ 3. የማቴዎስ ወንጌል

1. ጸሐፊው
2. የመጽሐፉ እውነተኛነት
3. መቼ ተጻፈ
4. የመጽሐፉ ዓላማ
5. የመጽሐፉ የተለየ ጠባይ

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 4. የማርቆስ ወንጌል

1. ጸሐፊው
2. የመጽሐፉ እውነተኛነት
3. መቼ ተጻፈ
4. የመጽሐፉ ዓላማ
5. የመጽሐፉ የተለየ ጠባይ

ምዕራፍ 5. የሉቃስ ወንጌል

1. ጸሐፊው
2. የመጽሐፉ ዓላማ
3. የጸሐፉ ምንጭ
4. መቼ የት ተጻፈ
5. የመጽሐፉ እውነተኛነት
6. የመጽሐፉ የተለየ ጠባይ

ምዕራፍ 6. የዮሐንስ ወንጌል

1. ጸሐፊው
2. የመጽሐፉ እውነተኛነት
3. መቼ ተጻፈ
4. የመጽሐፉ ዓላማ
5. የመጽሐፉ የተለየ ጠባይ

ምዕራፍ 7. የሲኖፕቲክ የመወራረስ /የመቀዳዳት/ ፕሮብሌም

1. በዘኅበሩ
2. በዘተለዩ

ምዕራፍ 8. የሐዋርያት ሥራ

1. ጸሐፊው
2. የመጽሐፉ ዓላማ
3. የመጽሐፉ እውነተኛነት
4. መቼ የት ተጻፈ
5. የመጽሐፉ የተለየ ጠባይ

www.ethiopianorthodox.org

ክፍል 3. የሐዲስ ኪዳን የትምህርት መጻሕፍት

ምዕራፍ 1. መልእክታት

1. የመልእክታት ሐተታ
2. ቅ.ጳውሎስ ከተወለደበት ለወንጌል ትም/ስከ ተጠራበት
3. ቅዱስ ጳውሎስ በተአምራት እንደተመለሰ
4. የቅዱስ ጳውሎስ የስብከት ዘዴ
5. " " ሐዋርያዊ ጉዞ
6. " " በሮማ
7. " " መልእክታት

ምዕራፍ 2. ቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ሮሜ ሰዎች

1. ሀገሯ
2. የመልእክቱ ተቀባዮች
3. ወዴት መቼ ለምን እንደተጻፈች
4. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 3. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት 1ኛ ወደ ቆሮንቶስ

1. ሀገሯ
2. ወዴት መቼ ለምን እንደተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 4. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት 2 ወደ ቆሮንቶስ ሰዎች

1. ወዴት፣ መቼ፣ ለምን እንደተጻፈች
2. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 5. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ገላትያ ሰዎች

1. ሀገሯ
2. መቼ፣ ወዴት፣ ለምን እንደተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 6. በመጀመሪያ የእሥራት ጊዜው በጳውሎስ የተጻፈ

1. ወዴት መቼ ለምን እንደተጻፈች

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 7. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ኤፌሶን ሰዎች

1. የመልእክቱ ተቀባዮች
2. የኤፌሶን ቤተ ክርስቲያን
3. መቼ ወዴት ስለምን ተጻፈች
4. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 8. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ፊልጵስዩስ ሰዎች

1. ሀገሩ
2. መቼ፣ ወዴት፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 9. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት 1 ወደ ቆላስይስ ሰዎች

1. ሀገሩ
2. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 10. የጳውሎስ መልእክት 1ኛ ወደ ተሰሎንቄ ሰዎች

1. ሀገሩ
2. መቼ፣ ወዴት፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 11. የቅዱስ ጳውሎስ 2ኛ ወደ ተሰሎንቄ

1. ወዴት መቼ ስለምን ተጻፈች
2. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 12. የጠባቂነት መልእክት

1. የጳውሎስ መልእክት 1ኛ ጢሞቴዎስ
2. [illegible]
3. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን ተጻፈች
4. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 13. 2ኛ ጢሞቴዎስ

1. መቼ ወዴት፣ ስለምን ተጻፈች
2. የመልእክቱ እውነተኛነት

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 14. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ቲቶ

1. ሰውየው
2. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት
4. የጠባቂነት መልእክቶች

ምዕራፍ 15. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደፊልሞና

1. ሰውየው
2. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 16. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ዕብራውያን

1. ሰዎች
2. ጸሐፊው
3. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን ጻፈ

ምዕራፍ 17. የያዕቆብ መልእክት

1. ጸሐፊው
2. መቼ፣ ወዴት፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 18. የጴጥሮስ መልእክት

1. ጸሐፊውና የተላከላቸው ሰዎች

ሀ. የጴጥሮስ መልእክት 1ኛ

1. የመልእክቱ እውነተኛነት

ለ. የጴጥሮስ መልእክት 2ኛ

ምዕራፍ 19. የዮሐንስ መልእክታት

1. ጸሐፊው
2. የተላከላቸው ሰዎች
3. ወዴት፣ መቼ፣ ስለምን እንደተጻፈች
4. የመልእክቱ እውነተኛነት

www.ethiopianorthodox.org

ለ/ የዮሐንስ መልእክት 2ኛ

1. ጸሐፊው የተላከላቸው
2. መቼ፣ የት፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቲቱ እውነተኛነት

ሐ/ የዮሐንስ መልእክት 3ኛ

1. ጸሐፊውና የተላከላቸው
2. የት፣ መቼ፣ ስለምን ተጻፈች
3. የመልእክቲቱ እውነተኛነት

ምዕራፍ 20. የይሁዳ መልእክት

1. ጸሐፊውና የተላከላቸው ሰዎች
2. የት፣ መቼ፣ ስለምን እንደተጻፈች
3. የመልእክቷ እውነተኛነት

ምዕራፍ 21 ራእየ ዮሐንስ

1. ጸሐፊው
2. የትርጉሙ ስልት
3. የመጽሐፉ እውነተኛነት

www.ethiopianorthodox.org

የሐዲስ ኪዳን መቅድም፤

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ለአዲሱ አምልኮ ክርስትና ለቀደሰው ሕዝብ መመሪያ፣ መማሪያም ይሆን ዘንድ የተሰጠ ሕግ የተሰጠውም የቃል ኪዳን መጽሐፍ ነው።

የዓለም መድኃኒት የሆነው አምላካችን ኢየሱስ በደሙ የተቤዠውን ሕዝብ እንዲሁ ያለ መመሪያ ያለአስተማሪም አላተወውም፤ ስለዚህ ይህን መድኅንነት ፍቱን የሆነውን የታመቀውን መጽሐፍ በቅዱሳን ሐዋርያቱ አማካይነት ለሕዝቡ እንዲሰጥ አደረገ።

በዚህም የድኅነት መጽሐፍ አጠባበቁ ላይ ቀለም የጾታ የነገድ ወሰን የለበትም፤ የክርስቶስን አዳኝነት አምኖ የተቀበለው ሁሉ አክብሮ ተቀብሎ ሊያጠናው ሊጠብቀው ለመፈጸምም የሚገባው እንደሆነ ታውቆ የተሰጠ ነው።

ይህ መሆን ሲገባው እንኳን ተራው ሕዝብ የቤተ ክርስቲያን አገልጋዮች የሕዝቡ መሪዎች ናቸው የሚባሉ ካህናት እንኳን ይሄን ቅዱስ መጽሐፍ የማጥናት የማወቅ አደራ በብዛት አልተሰጣቸውም። የቤተ ክርስቲያንም ተቀዳሚ ተግባር ይኸ ሆኖ ሳለ፤ መሆንም ሲገባው በአንዳንድ አብያተ ክርስቲያናት ቅዱስ መጽሐፍን በ2ኛ እና በ3ኛ ደረጃ በመለከቱት ይገኛል፤ ማለት ብኩርናውን ለሌሎች ለአዋልድ መጻሕፍት ይሰጡታል፤ የሐዲስ ኪዳንን ጥናት ሕዝብ ሁሉ እንደ ዕውቀት ደረጃው እየተሰጠው ሊያጠናው፤ ሊያውቀው ይገባል። ነገሩ ይህ መሆን ስለሚገባውና ሕዝቡም ያለምንም ልዩነት በሚገባ ያጠናው ዘንድ ስለሐዲስ ኪዳን ጠቅላላ ይዘትና ስለአጠናኑ እቅድ ከዚህ ላይ በሰፊው እንገልጸለን፤ ይህ ማለት ከዚህ ቀደም የትርጓሜ ሊቃውንት ብቻ በመጠኑ ትርጉሙን፤ ሐተታውን ቢፈትኑት ያለመጽሐፍም ለደቀ መዛሙርቶቻቸው ሲያስተላልፉት የነበረው ትምህርት አሁን በፋ ብሎ ተጽፎ ለተመልካች ሁሉ እንዲደርሰው ለማድረግና ሁሉንም የትርጓሜ መጽሐፍ ባለቤት ለማድረግ ይቻል ዘንድ ለመጀመሪያ መግቢያው ብቻ በዚህ መልክ ተዘጋጅቶ ቀረበ፤ በዚህ በአሁኑ የጽሑፍ ዝግጅታችን የምንገልጠው፤

1. የሐዲስ ኪዳን ጽሑፍ አነሣሥ ለመጀመሪያ ጊዜ እንዴት እንዴት እንደነበር፤
2. የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት እንዴት ከሐሰተኞች መጻሕፍት ጋር ሳይቀላቀሉ ተጠብቀው እንደኖሩ ለመግለጥ፤

www.ethiopianorthodox.org

3. ለሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ምንጭ /ምስክር/ የሆኑትን ቀደምት ጽሑ ፎችንና መዛግብትን /ኮዴክሶችን/ ለመመርመር

4. የሐዲስ ኪዳንን ቀኖና መጻሕፍት ከሐሰተኞች ጽሑፎች ለመለየት፣

5. በመጽሐፉ ላይ ብዙ ጊዜ የሆነ አርማት /ቅዳሪ/ ቢያደረግ ለማስ ተካከል፣ ቢሆን ሌላም ይህንንና ይኸን የመሰሉትን ለመሥራት የሚያስችለንን ዘዴ ለማሳየት ነው፡፡

ይህንም ስንሠራ ግን የጥናቱን ይዘት በ2 እንከፍለዋለን፣

1ኛ. ጠቅላላ መቅድም በማለት፣ ይህም ማለት ከላይ የዘረዘርናቸውን ጠ ቅላላ አበተያየቶች የሚይዝና የሚመረምር ነው፡፡

2ኛ. ልዩ መቅድም በማለት፣ ይህም እያንዳንዱን የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ በግሉ በየፈርጁ ለመመርመር ነው፣ ማለት ማን እንደጻፈው፣ መቼና ወዴት እንደጻፈው፣ የመጽሐፉ እውነተኛነት ምን ያህል ዕርግጠኛ እንደሆነ፣ አስረጅ በመስጠት ለመግለጥና ለማስረዳት ነው፡፡

ይህንም ስንመረምር በመጀመሪያ ደረጃ ቅዱስ መጽሐፍ በመንፈስ እግዚአብሔር ተጽፎ ለእኛ ለሰዎች መሪያ ይሆን ዘንድ ከቅዱሱ እግዚአብሔ ር የተላለፈልን ሥጦታ እንደሆነ አምነን ነው፡፡ እያንዳንዱ ምዕመን መጽሐ ፍ ቅዱስ ባለቤት እንደመሆኑ መጽሐፉን በዚህ መልክ ተቀብሎ እምነቱ ጠንቶ ብዙ ምሥጢረ ጉዳዮች፣ በሊቃውንት በርቶ፣ ሁሉም ገለጥ ሆኖለት ያለእ ንቅፋት ሊያጠናውና ሊረዳው እንደሚችል አምነን ነው፡፡

በተለይ ሐዲስ ኪዳንን አምላክ የቀደመውንና ያረጀውን ሁሉ አስለ ፍ አዲስ ቃል ኪዳን ገብቶ ሐዲስ መሐላ ምሎ ሁሉንም ሐዲስ አድርጎ ለአዲ ሱ እሥራኤል ዘነፍስ የሰጠው ቅዱሱ መጽሐፍ በመሆኑ በክርስቶስ ክርስቲያን የሆን ሁሉ በክብር ተቀብለን በተገቢው መንገድ ልንጠቀምበት ይገባናል፡፡

ሁሉን ለማድረግ ችሎታ ያለው አምላክ ዓይነ ልቦናችን ያብራልን፡፡

ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፡፡

አዲስ አበባ 1976 ዓ.ም.

www.ethiopianorthodox.org

ክፍል 1 ጠቅላላ የሐዲስ ኪዳን መቅድም::

ምዕራፍ 1 ቅዱስ መጽሐፍ፣

1. የቃሉ ትርጉም፣ ቅዱስ መጽሐፍ ማለት የተለየ፣ የተቀደሰ፣ የተከበረም መጽሐፍ ማለት ነው:: የተለየ የሚያሰኘው ዘመን ከሚሽረው ዓለማዊና ጊዜአዊም ከሆነው ጥቅም ለግለሰቡ ብቻ ከሆነው ከማንኛውም ተራ መጽሐፍ የተለየ መሆኑን የሚገልጽ ነው:: መጽሐፍ ቅዱስ ግን ዘመን የማይለውጠው ዓለማዊም ቀዋሚ የሆነ ነገድ ጾታ የማይለይ ለሰው ልጅ ሁሉ የተሰጠ መጽሐፍ ነው::

የተቀደሰም ማለት ከሌላው ዓለማዊና ዘመናዊ መጽሐፍ የተለየ በመንፈስ እግዚአብሔር የተጻፈ ሕጋዊ መጽሐፍ የሆነ የሚያነቡትን ሁሉ የሚቀድስ የሚያነጽ ከቅዱሱ አምላክ ለሰው ልጅ የተሰጠ መጽሐፍ መሆኑን ይገልጻል:: የከበረ ማለትም እግዚአብሔር ቅዱስ ፈቃዱን የገለጠበት ለሰው ልጅ ውሉ የገባበት መሐላውን ያጸናበት የኪዳን መጽሐፍ ነውና፣ ስለዚህ በውስጥ የከበረ መጽሐፍ ነው:: ይህን በግዕዝም በአማርኛም መጽሐፍ ቅዱስ እያልን የምንጠራውን በግሪክኛ Biyblos /ቢብሎስ/ 2ይም ግራፌ ቢሉት ይገኛል:: ይህም ቢብሎስ የሚለው ግሪክኛው ቃል መጣ የሚባለው Byblos ከተባለው አገር ነው፣ እርሱም በፊኒቅያ ወደቦች ዋና 1ኛ የነበረ 25 ማይል ያህል ከቤይሩት ርቆ የሚገኝ አገር ነው:: ለመጽሐፍ ያገለግል ዘንድ ፓፒረስ /ደንገል/ የተባለውን ተክል እንደጠረቀቀ አድርገው ይሠሩበት የነበረ በታ ነው:: ይኸን በታ ለመጀመሪያ ጊዜ Byblos ሲለው የጠሩት ግሪኮች እንደሆኑ ይነገራል:: ቢብሎስ በተባለው ቃል በመጀመሪያው ጊዜ ማንኛውም መጽሐፍ ይጠራበት ነበር፣ እየቆየ ግን ይህ ስም ለማንኛውም መጽሐፍ ከመሰጠት ወጥቶ ለቅዱስ መጽሐፍ ብቻ ተሰጠ፣ ስለዚህ አሁን ቢብሎስ ቢል ቅዱስ መጽሐፍን ብቻ እንደሚመለከት ይታወቃል:: ይህም ቃል ቅዱስ የሚለውን የቅጽል ቃል በዚያ ቅዱስ መጽሐፍ በተጠራ ጊዜ የመጽሐፍን ቅዱስና ክብሮ ጋር አብሮ ለመግለጥ የሚችል ሆኖ ይገኛል፣ አንዳንድ ግራፌ የሚለውም ቃል ጽሑፍነትን ያመለክታል፣ ይህ አጠራር በግሪክኛ ቢሆን ላቲኑ ቋንቋ ደግሞ በሰለጠነ ጊዜ እስክሪፕቸር /Scriptur / የሚል ስም ለቅዱስ መጽሐፍ ተሰጠው፣ አሁንም ይኸ ቃል ለማንኛውና ጽሑፍ ለማንኛውም መጽሐፍ ሆኖ ቢቆይ በኋላ ዘመን ለቅዱስ መጽሐፍ ብቻ ቀዋሚ ስም ሆኖ ቀርቷል:: Biblos ከሚለው ቃል ጋር አብሮ Scriptur እየተባለ ይጠራል:: በእኛ ቤተ ክርስቲያን ግን በፍትሐ ነገሥት መጻሕፍት አፍሳካሌዎት ሲሉ ሲጠሩት እናገኛለን

www.ethiopianorthodox.org

በነዚህ ቃላት ከተጠቀመ የቅዱስ መጽሐፍን ትጉሁና ቅዱስ ጳውሎስ እንዲህ ሲል ይገልጸዋል፡፡ ቅዱሳት መጻሕፍትን ከልጅነትህ ጀምሮ አውቀሃልና በኢየሱስ ክርስቶስ ወደ ደኅንነት ሊያደርሱ የሚችሉ ጥበብ ያላቸው ናቸው፤ ቅዱስ መጽሐፍ ሁሉ በእግዚአብሔር መንፈስ የተጻፈ ነው፤ እርሱ እውነትን ለማስተማር የተሳሳቱትን ለመገሠጽ ስህተትንም ለማረም ይጠቅማል፡፡ /ጢሞ፡ 3፡15—16፤ ማቴ. 21፡42፤፡ሉቃ 24፡32/፡፡

ይህ ዐረፍተ ነገር በየቋንቋው የተለያዩ ቃላትን አስገኝቶ ይገኛል ሲተረጎም ግን ቅዱስ መጽሐፍ የሚለውን ቃል ወርሶ ይገኛል፤ ስለዚህ በእኛም ቅዱስ መጽሐፍ ቅዱሳት መጻሕፍት፤ ወይም አምላካዊያት የሚለውን ቃል በማስገባት እንጠቅማለን፡፡

ይህ ቅዱስ መጽሐፍ ሲለን የተቀበልነው አምላክ በሰው ልጅ ዘር ላይ ያሳየውን ውለታ የሠራውን ቸርነት የሚገልጥ አምላካዊ ስጦታ ነው፡፡ እንዲህ የዚህ የቅዱስ መጽሐፍ አስገኝ ለሰው ልጅ በጎ የሆነው አምላክ ከፍተኛ እንደመሆኑ ስጦታውም ከፍተኛ ነው፡፡ ስለዚህ አክብረን እንያዘው፤ እናንብበውም፡፡

<u>2. ቅዱስ መጽሐፍ የአምላክ ስጦታ መሆኑ፤</u> የቅዱስ መጽሐፍ ትልቅ የእግዚአብሔር ስጦታ ነው ማለት ህልውናውንና ፈቃዱን የምናውቅበት ረቂቅ ባሕሪውን በመጠኑ የምንረዳበት ስለሆነ አምላክ ከምህረቱ የተነሣ ለሰው ልጅ የገለጠው ነው፡፡ ይኸም ቅዱስ መጽሐፍ አምላክ የሰውን ልጅ ስለአፈቀረ የፍቅሩ መግለጫ ይሆን ዘንድ በቅዱስ መንፈሱ አጽፎ ለሰው ልጅ እንዲተላለፍ ያደረገው ነው፡፡ ቅዱስ መጽሐፍ በነገድ በዕድሜ፤ በጾታ የተለያየውን የሰውን ልጅ ሁሉ አንድ አድርጎ የሚይዝ፤ በአንድነት የሚመለከት የሰው ልጅ ለሆነው ሁሉ ገንዘቡ ያሆነ መጽሐፍ ነው፡፡ ቅዱስ እግዚአብሔር የሁሉ አምላክ እንደመሆኑ አድልዎም የሌለበት ለሁሉም ትክክል መሆኑን የምንረዳ በዚህ ቅዱስ መጽሐፍ ነው፡፡ የሰው ልጅ ከጥንቱ፤ ከመሠረቱ ከ1 ምንጭ እንደመጣ እንዲያውም አምላክ በአርአያውና በአምሳሉ የፈጠረው መሆኑን የምንረዳ በዚህ ቅዱስ መጽሐፍ ነው፡፡

ቅዱስ መጽሐፍም ቅዱስ የተሰኘው 1ኛ ከቅዱሱ ከእግዚአብሔር የተሰጠ ስለሆነ ነው፤ 2ኛ ከሌላው ልዩ ልዩ መጽሐፍ ውስጥ የተለየ የከበረ ለማለት ነው፡፡

www.ethiopianorthodox.org

በዚህ ቅዱስ መጽሐፍ ዓለም ከተፈጠረበት ጊዜ ጀምሮ ተመርምሮ ተይቶ ገምቶ ተበጥቶት የማያውቀው አምላክ ባሕርዩ እንዴት እንደሆነ፣ ፈቃዱም ምን እንደሆነ ለመረዳት እንችልበት ዘንድ አምላክ ቅዱስ ፈቃዱን የገለጠበት መጽሐፍ ነው።

ቅዱስ መጽሐፍ ዘላለማዊ ሕግ ነው፣ ዘመን አይሽረውም፣ ባለሥልጣን አይለውጠውም። ቅዱስ መጽሐፍ ከላይ ከእግዚአብሔር የተሰጠ እንደመሆኑ ሰማያዊ ዓላማ አለው፣ ወደ ሰማያዊ መንግሥት የሚያበቃ ዓላማ አለው። ቅዱስ መጽሐፍ ይህ ሁሉ ቅድስና ክብር ሲኖረው እንዲሁ እንደዋዛ የሚታለፍ እንደትርፍ ነገርም የሚቆጠር አይደለም፣ ሰው የሆነው ሁሉ ሊያጠናው በሁሉም እጅ ይገኝ ዘንድ ሁሉም ቀድሞ ነገር አድርጎ ይይዘው ዘንድ ግዴታ አለበት።

ምንም ሰው በዕድሜ፣ በጾታ፣ በዕውቀት፣ በማዕርግ በሰላም ይሁን በመሰበሰ ቢለያይ በእግዚአብሔር ዘንድ ሁሉም 1 ወገን ስለሆነ ቅዱስ መጽሐፍም የእያንዳንዳችንን ፍላጎት በሚያረካ መንፈስ የተጻፈ ነው። ዋና ዓላማውም ሰው የሆነው ሁሉ ይድን ዘንድ የሁሉም መመሪያ እንዲሆን ነው።

<u>3. የ2ቱ ኪዳናት ግንኙነት፣</u> የአምላክ ቅዱስ ፈቃድና ባሕርይ የተገለጠበት ይኸ ቅዱስ መጽሐፍ 2 ክፍል አለው፣ አንዱም የመጀመሪያው ብሉይ ኪዳን እየተባለ የሚጠራው ነው፣ ብሉይ ኪዳን ለጊዜው ለእሥራኤላውያን ይሰጣቸው እንጂ ፍጻሜው ግን ለዓለም ሁሉ ነው። ለጊዜው ግን የአምላክ ስጦታ እንደሆነ አምነውና አክብረው የተቀበሉት እሥራኤላውያንም ከዘመን ብዛት የተነሣ ቢሰለቹና ቢደክሙ እነርሱ ራሳቸው ከሕግጋቱም ውጭ ቢሆኑ ቃሉን ቢለውጡ ለሰውም በዕድ ቃል በቅዱስ መጽሐፍ ላይ ቢጨምሩ እስከ ክርስቶስ ዘመን ቆይተዋል። እነርሱም ለልጆቻቸውና ለልጅ ልጆቻቸው እያስተማሩ ያለማቋረጥ ትውልዱን የቅዱስ መጽሐፍ ባለቤት አድርገው ኖረዋል። 2ኛው ደግሞ ሐዲስ ኪዳን ተብሎ የሚጠራው ነው፣ ይህም ሐዲስ ኪዳን ክርስቶስ በፍጻሜ ዘመን ወደዚህ ዓለም መጥቶ በሰው ልጅ መካከል ኖሮ ወጥቶና ወርዶ በምድር ተመላልሶ ዘርም አስተምሮ የመጣበትን ተልእኮ ፈጽሞ ከዚህ የመረጣቸውን ሐዋርያት እንዲያስተምሩ አዞ በእግሩም ተኪቶ ቢያርግ እነርሱ የተማሩትን ትምህርት ለሕዝብ አስተማሩ፣ የምሥራቹን ነገሩ። ቅዱሳን ሐዋርያት ያስተማሩበት ለሕዝቡም የምሥራቹን የነገሩበት ይህ መጽሐፍ ወንጌል ተብሎ

www.ethiopianorthodox.org

በጽሑፍ ዋለ፡፡ ወደ ሌሎ ሌሎ ቋንቋዎችም ተተረጐመ፤ እኛ ኢትዮጵያውያንም ጥንታውያን ልጆች እንደመሆናችን ቅዱስ መጽሐፋችን ወዲያው ወደ ቋንቋችን ተተረጐመልን፤ ስለዚህም ወዲያው የቅዱስ መጽሐፍ ባለቤት ሆነን፡፡ በዚህም መሠረት የቅዱስ መጽሐፍ ትርጉም ጉዞ ሆኖና ለየነገዱ፤ ለየሕዝቡና ለየቋንቋው ሁሉ ሊዳረስ ቻለ፡፡

የቅዱስ መጽሐፍ የመጀመሪያው ክፍል ብሉይ ኪዳን መባሉ ጥንታዊነቱን ቀደም ብሎ መጻፉን የዘመኑን ርቀት ያመለክታል እንጂ አሮጌነቱን አያበይም፡፡ በመሰ ከክርስቶስ በፊት የነበረውን ዘመን ሁሉ እንደአሮጌ በመቁጠር ከዚያ በፊት የተጻፉትን ብሉያት ብሏቸዋል፡፡ ሐዲስ ኪዳን ማለት ደግሞ በኋላ ዘመን የተሰጠ ኪዳን መሆኑን ያመለክታል፡፡ ራሱ ክርስቶስ ዘመኑን አድሶ ሰው ሆኖ ሥጋን ለብሶ በዚህ ዓለም ተመላለሶ ያስተማረው ትምህርት የሠራልን ሥርዓት የሰጠን ኪዳን ነው፡፡ ከዚያ ከክርስቶስ ልደት ጀምሮ እስከዚህ ያለውን ዘመን ሐዲስ ይለዋል፤ ስለዚህ በዚህ በአዲሱ ዘመን የተጻፉት መጻሕፍት ሁሉ ሐዲስ ወይም ሐዲሳት ተብለዋል፡፡

ኪዳን ማለት ደግሞ መሐላ ኑዛዜ ማለት ነው፤ አምላክ ሰጦን ከፍቅሩ የተነሣ ለሰው ልጅ እንደባለንጀራ አድርጎ መሐላን ይምልልናል፤ ኪዳንም ይገባልናልና፤ እንግዲህ ኪዳንንና ኪዳንን አንድ ወገን አድርጎ ብሉይ ኪዳንና ሐዲስ ኪዳንን በአንድነት እንዲገኙልን ቅዱሳት መጻሕፍትም ተብለው እንዲጠሩልን አድርጓል፡፡

ይህም የሆነበት ምክንያት ብሉይ ኪዳን የሐዲስ ኪዳን መነሻ፤ ሐዲስ ኪዳንም የብሉይ ኪዳን መድረሻ ስለሆነ ነው፡፡ የሁለቱም የቅዱሳት መጻሕፍት ዓላማቸው፤ ኪዳናቸው 1 ወገን ስለሆነ በ1 ጥራዝ ለመገኘት ግድ ሆነ፡፡ ብሉይ ኪዳን የክርስቶስን ወደዚህ ዓለም መምጣት የዓለምን ድኅነት ማግኘት በትንቢት መልክ ይገልጻል፤ ማለት ይሆናል፤ ይደረጋል፤ በማለት ተናግሯል፤ ሐዲስ ኪዳን ደግሞ የሆነውን፤ የተደረገውን፤ የተፈጸመውን ነገር ሆነ፤ ተደረገ፤ ተፈጸመ፤ በማለት ይናገራል፡፡

እንግዲህ በሁለቱ ኪዳናት መካከል ትንሽ ልዩነት ያለ መስሎ የሚታየው ብሉይ ኪዳን መነሻ፤ ሐዲስ ኪዳን መድረሻ፤ ብሉይ ኪዳን ምሳሌ፤ ሐዲስ ኪዳን አማናዊ በመሆኑ ነው፡፡ ነገር ግን አንደኛው ለ2ኛው ምስክር፤ መረጃውም ነው፤ ማለት ለብሉይ ኪዳን ምስክሩ ሐዲስ ኪዳን ነው፤ ምክንያቱም

www.ethiopianorthodox.org

ክርስቶስ ሲያስተምር ብሉይ ኪዳንን እየጠቀሰ ነበር፡፡ ቅዱሳን ሐዋርያትም ሲያስተምሩና ሲጽፉ ብሉይ ኪዳንን እየጠቀሱ ነበር፡፡

አዲስ ኪዳንም የተነገረ ብሉይ ኪዳን ነው፤ ትንቢቱና በትንቢተ ነቢያት በሐዲስ ዘመን፤ አዲሱ ኪዳን ትንቢቱ ተፈጽሞ፤ ሱባዔም ተቆጥሮ ነበርና፡፡ ስለዚህም ያለ ብሉይ ኪዳን ሐዲስ ኪዳን፤ ያለ ሐዲሱ ኪዳን ብሉይ ኪዳን አስረጂ ሊሆን አይችልም፡፡ የብሉይና የሐዲስ ሕግ ባለቤት ክርስቶስ ስለሆነ ሐዲሱን እያስተማረ ብሉይን አለመጣሉን ሲገልጥ "ኢመጻእኩ እስዐሮሙ ለኦሪት ወለነቢያት ዘዕመ ከመ እፈጽሞሙ.... /ማቴ.5/ በማለት እውነተኛ መሠረትነቱን በግልጽ ገልጿል፡፡ ከዚህም ትምህርት የምንረዳው ብሉይ ኪዳንና ሐዲስ ኪዳን አንድነት ባይኖራቸው ቅድስናቸው እንደተጠበቀ በ1ነት ተጠርዘው እንዲያዙ ቤተ ክርስቲያን ቀኖናን አዘጋጅታለች፡፡

ይህ ቅዱስ መጽሐፍ የአምላክ ፈቃድ ምን እንደሆነ እንድንረዳ በር ሆኖ እንድንመራ ከሰማይ ለሰው ልጅ የተሰጠ ከፍተኛ ስጦታ ነው፡፡ ይህም ቅዱስ መጽሐፍ ኃጢአት ያደቀለ ሕይወትን ለመለወጥ ጥያቄውን ጎዳናን ለመምራት የሚችል መጽሐፍ ነው፡፡ ስለዚህም የመጻሕፍት ሁሉ ራስ ነው፡፡

ቤተ ክርስቲያናችን የመጽሐፉን ታላቅነት ቅድስናውንም ለመግለጥ "መጻሕፍት አምላካውያት፤ መጻሕፍተ ቅዱሳት" ብላ ትጠራቸዋለች፤ ይህም ማለት ቅዱሳን ነቢያት ቅዱሳን ሐዋርያት በእግዚአብሔር መንፈስ እየተመሩ የጻፉቸው የእግዚአብሔር ቅዱስ ፈቃድም የሚገለጥባቸው የሰው ልጅም በሃይማኖትና በሥነ ምግባር የሚታነጽባቸው የእውነት መፍለቂያ ምንጮች ናቸውና፡፡

ቤተ ክርስቲያን በባሕርዋ አንድ ሲሆን በታሪክ ግን 2 ክፍለ ዘመናት እንዳሳለፈች ይታመናል፤ ይኸውም 1ኛ. ብሉይ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን የምትባለው ስትሆን 2ኛው ደግሞ የሐዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን ተብላ የምትጠራው ናት፡፡ ብሉይ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን እየተባለች የምትጠራው ክርስቶስን የሰው ነገድ ሁሉ አዳኝ አድርጎ እንዲቀበለው የአዘጋጀች ናት፤ ማለት ነቢያት ክርስቶስ ይመጣል፤ ይወለዳል እያሉ ትንቢት የተናገሩበትን፤ ሱባዔ የቆጠሩበትን ክፍለ ዘመን ያመለክታል፡፡ የሐዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን የምትባለው ደግሞ ኢየሱስ የተባለው ክርስቶስ እንደሆነ አውቃ አምና የተቀበለች የምዕመን አንድነት ናት፡፡ በነዚህ ክፍለ ዘመናት የተጻፉ መጻሕፍት በ1 ቃል ቅዱስ መጽሐፍ ተብሎ ይጠራል፡፡

www.ethiopianorthodox.org

በብሉይ ዘመን የተጻፈ የማዘጋጃ የተሰሩ ቃል ነው፣ በሐዲስ ዘመን የተጻፈው ግን የሆነውን፣ የተፈረገውን የሚገልፅ ነው። እነዚህም መጻሕፍት ኪዳናት ዝብለው ይጠራሉ እንዲሁ በብሉይ የገባውን ቃል ኪዳን በሐዲስ አረጋገጠ አማናዊ አድርጎ ኪዳኑን አድንቶ ተገኝቷልና። እነዚህ 2 ኪዳናት እግዚአብሔር ለሰው ልጅ በቀንት ዘመንና በኋላ ዘመን የሰጠውን ተስፋ የሚያረጋግጡ ናቸው። እንዲሁም በሰውና በእግዚአብሔር መካከል ያለውን ግንኙነት፣ እግዚአብሔርም ለሰው ልጅ የሰለውን ውለታ የሠራውንም በጎ አድራጎት ሁሉ የሚያበረዱ ናቸው።

4. <u>የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ዓላማ፣</u> የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ዋናው ዓላማ እኛ የሰው ልጆች የሆን ሁሉ የምንማርበት፣ የምንመራበትም ቅዱስ መጽሐፍ ምን እንደሆነ፣ መቼ፣ እንዴት እንደተጻፈ፣ ማን እንደጻፈው እውነተኛነቱም ምን ያህል እንደሆነ በጥበቡ ምንና ምን እንደሚገኝበት ለማወቅ የሚረዳና ለዚህም ይህን የመሰለ ዝርዝር ነገርን የሚይዝ ክፍል ነው። እንዲሁም ይህ የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ቅዱስ መጽሐፍ የተጻፈበትን ቋንቋ የአተረጓጐሙን ስልት፣ የተጻፈበትን ዘመን፣ በታ ሁሉ የሚመረምር ርእስ ነው። የቅዱስ መጽሐፍን የአጻጻፍ ሁኔታ በታሪክና በአርኪዮሎጂ ጥናት ምርምር ለመድረስ መነሻውንና መድረሻውን ለይቶ ለማወቅ የሚያስችል ክፍል ነው። ከዚህም ጋር በቅዱስ መጽሐፍ ውስጥ የሚገኘውን ነገር መለኮት አንቀጽ በአንቀጽ ለይቶ የሚያስረዳ ነው፣ እንዲሁም ቀኖናውን /ሕጋዊውን/ ከአፖክሪፋ፣ እውነተኛውን ጽሑፍ ከፕ.ሰ.ዶኤፒግራፍ /የውሸት ጽሑፍ/ ለመለየት ከዚያም በኋላ ቀኖናውን በንጽሕና፣ ያለመቀላቀል ለመቀበልና ለመጠበቅ የተደረገውን ጥረት፣ በዚያን ጊዜም የነበረውን ችግር ሁሉ ዘልቆ ገብቶ በመመርመር ተጠቢ እስረጅን የሚሰጥ ክፍል ነው። እንዲሁም ቀኖናውን ለመለየት ረጅትም የሆኑትን የእጅ ጽሑፎችና ከዴክስ /መዝገበች/ የትኞቹ ጥንታዊያንና የታመኑም እንደነበረ ይገልጣል።

የዚህም የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ዓላማ ለቅዱስ መጽሐፍ ትርጉም ቀና መንገድ ለማግኘት ሐተታውን በዚሁ ለማጠቃለል የሚረዳ ትምህርት ነው። ይህም መቅድም አጠቃላይ መቅድም ይባላል እንጂ በየአንዳንዱ መጽሐፍ ላይ ሊቀ ምርምርና መግቢያ የተለየም መቅድም ይኖረዋል።

www.ethiopianorthodox.org

5. የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም አከፋፈሉ፣ የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም 2 ዓይነት ክፍል አለው፤ ይኸውም 1ኛ ብሉይ ኪዳንንና ሐዲስ ኪዳንን አጠቃሎ በ1 ዓይነት የሚመለከት ነው፤ ማለት ቅዱስ መጽሐፍን በአጠቃላይ ስለቅዱስናው የሚናገር ነው፡፡ 2ኛው ደግሞ ብሉይን እንደብሉይነቱ፣ ሐዲሱንም እንደ ሐዲስነቱ የሚመረምር ክፍል ነው፡፡ ስለዚህ ጠቅላላ መቅድምና የተለየ የቅዱስ መጽሐፍ መቅድም ብሎ ለነገር ይቻላል፡፡

የመጀመሪያው አጠቃላይ መቅድም ቅዱስ መጽሐፍ እንዴት ተሰበሰበ በ1 ጥራዝ ሊውል ቻለ? የቅዱስ መጽሐፍ ልከኛው ቁጥር እንዴት ተወሰነ? ቀኖና የሆኑትስ መጻሕፍት እንዴት ከአፓክሪፋው ሊለዩ ቻሉ? ስለ ሌሎቹንም ይህን የመሰለውን ሁሉ የሚመረምር ክፍል ነው፡፡

እንዲሁም የቅዱስ መጽሐፍ ተናግ፡..ጋርነት / በማንኛ — ቋ ሊጻፍን ቻለ? በምን መሣሪያ ወይም በምን ዘዴ ተጻፈ እንዴትስ ተራቸው በይፋለ ሊ ተጠብቆ ቆየ? የዘመኑ ርቀት፣ የችግሩ ብዛት እንዴት ሳይጠፋ በያመጋብቸው ቀረ? ይህንም የመሰለ ሌላው ጥያቄ ለነገሩ ሁሉ እንዴት ሊሰበክና ሊዳረስ ቻለ የሚለና በዚህ ሁሉ የተደረገው ጥረት ምን ያህል እንደሆነ በትክክል ይመረምራል፡፡ እንዲሁም ስለ ቅዱስ መጽሐፍ አጠቃቀም በመጀመሪያ በቀዳሚው /በአ፲፭ ጸ.ፈቱ/ ቀጥሎም በሚከተሉ አበቶች እንዴት እንደያዙት ይመረምራል፡፡

2ኛው የተለየ መቅድም የተባለው የቅዱስ መጽሐፍን መገኘት የቅዱስ መጽሐፍን እውነተኛነት የሚያስረዳ ሥልጣን ያለው መሆኑን የያንዳንዱ መጽሐፍ ቃል የተጠበቀ መሆኑን እያንዳንዱ መጽሐፍ በውስጡ የሚይዘውን ይመረምራል፡፡ እያንዳንዱን መጽሐፍ የጻፈ ማን እንደሆነ ጸሐፊውን፣ የተጻፈበትን ዘመን በታ የተጻፈበትን ምክንያት የመጽሐፉንም ዓና ዓላማ ይመረምራል፡፡ እንዲሁም የያንዳንዱ ጸሐፊ የተለየ የአ.ፈት ጠባዩን ጋር የአጻጻፍ ዘዴ ይመረምራል፡፡

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 2. ቀኖና ሐዲስ ኪዳን።

1. የቃሉ ትርጉም፣ ቀኖና ማለት የግሪክ ቃል ነው፣ ትርጉሙም ቀጥተኛ መንገድ ትክክለኛ መሥመር ማለት ነው። መሥመር ጣይም መሥመሪያ ራሱ ቀኖና ይባላል፣ ክርስቲያኖች ቀጥተኛነትን መሥመርን ተከትሎ መሔዱን ያመለክታል። ለ1 ነገር ቀጥተኛነቱን ለመግለጥ ቀኖና በማለት ይጠቀሙበት ነበር ሌላው ቀርቶ በአቋሙ ቀጥተኛ የሆነ ሰው በተፈጥሮው ውበት ያለውን የአቋም ቀኖና ያለው ሰው ይጠሩት ነበር።

ብሉይንና የሐዲስ ኪዳንን መጻሕፍት ትክክለኛነትን ለመግለጥ ቀኖና ቅዱስ መጽሐፍ ብለው ጠርተውታል። የቤተ ክርስቲያን ቀኖና የተባለ እንደ ሆነ የቤተ ክርስቲያኑን ሕግ ጥይና ቀጥተኛውን አስተምህሮት/ዶክትሪን/ ይገልጣል።

የኒቅያ ጉባኤ ቀኖና እየተባለ ይጠራል፣ ጉባኤ ለማለት ነው፣ ግን ሸናቱን የሚጊነቱን ይገልጣል። የማይለወጠው መሠረተ ሃይማኖት/ዶግማ/ ቀኖና ከተባለ መቼውንም ጊዜ የማይለወጠው ቅዱስ መጽሐፍ ቀኖና ሊባልና ሊሆንም ይገባዋል፣ እንደዚተም ቅዱስ መጽሐፍ በቁጥሩ፣ በተራው፣ በጠቅላላም በይዘቱ የተመጠነ የተለካ የተቋጠረም ነውና።

ይህም ቃል ለቅዱስ መጽሐፍ መግለጫ ሆኖ የተሰጠው በ4ኛው መዕት ዓመት መካከል ላይ ነው። በዚህም መሠረት ትርፍ ጉንፍ የሌለበት የተወሰነ ነው የቅዱስ መጽሐፍ አካል የሆነ ሁሉ ቀኖና ተብሏል። እንግዲህ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት በቁጥሩ፣ በተራው ቅደም ተከተሉ፣ በስሙ ተወስኖ ጸንቶ የሚገኘው ለውጥ የሌለበት ቀኖና ሐዲስ ኪዳን ተብሎ ይጠራል።

2. የቀኖናው ዝግጅት። ክርስቲያኖች በመጀመሪያው መዕት ዓመት የሚያነቡት፣ የሚዘምሩት የተለየ ክርስቲያናዊ መጽሐፍ ባለመኖሩ ይጠቀሙበት የነበረው ብሉይ ኪዳን የሚባለውን መጽሐፍ ነበረ። ይህ ብሉይ ኪዳን ቀድሞ ብሉ ከዕብራይስጥ ወደ ግሪክኛ ተተርጉሞ ተበጅቶ ስለተገኘ ክርስቲያኖች ሁሉ በዚህ ይጠቀሙ ነበር። ይህም ሊሆን የቻለው፣ 1ኛ በመጀመሪያው የክርስትና ዘመን ገና ክርስትና ይመጡ ከነበሩት ሰዎች መካከል የሚበዙት አይሁድ ስለነበሩ፣ 2ኛ. በጽሑፍ ጭሉ የተገኘው መጽሐፍ ይህ ብሉይ ኪዳን ብቻ በመሆኑ ክርስቲያኖችና አይሁድም ይጠቀሙበት ነበርና።

www.ethiopianorthodox.org

እንደሚታወቀው ሁሉ ጌታች. ኢየሱስ ክርስቶስ አስተማረ እንጂ አል ጻፈም፤ ቅዱሳን ሐዋርያትም በቃል ብቻ ተማሩ፤ በቃልም ብቻ አስተማሩ እን ጂ ለመጀመሪያው ጊዜ አልጻፉም ነበር:: ስለዚህ ሁሉም በየራሱ ኪዳን መጽ ሐፍ ብቻ መጠቀም ግዴታ ሆነ::

ከጥቂት ዓመታት በኋላ ግን የጌታችን ቃላት ናቸው የሚባሉትን እንደ ተቀበሉ እያደረጉ በመጽሐፍ ማስፈርና ያንንም ማብዛት ጀመሩ:: በዚህ መልክ በየቦታው በየቤተ ክርስቲያኑ አንዱ በሌላው ለሰዉም በማሰነስ ይስፋ ጀመር:: እነዚህ የተለያዩ ጽሑፎች መሰብሰብ ጀመሩ፤ ማለት ቤተ ክርስቲያን 1ዷት እንደመሆኗ በ1ዱም መንፈስ ስለምትመራ የተለያዩት ጽሑፎች ሁሉ መገናኘት መሰብሰብ ጀመሩ:: እነዚህም ጽሑፎች ለወንጌል ጽሕፈት መነሻ ሆኑ::

በዚህ መልክ የተሰበሰቡ ጽሑፎች ሁሉ በየሰንበቱ በየቤተ ክርስቲያ ኑ መነበብ ጀመረ፤ እነዚህም ቀስ በቀስ ወደወንጌል ጽሑፍ አመሩና ቃላቱ የክርስቲያን መመሪያ የጌታ ቃል ለሕዝቡ የምሥራች /ወንጌል/ ተጻፈች::

በመጀመሪያ እንደተጻፈ የሚገመተው የማርቆስ ወንጌል ነው፤ እርሱም በ65 ወይም በ70 ዓመት እንደተጻፈ ይገመታል:: ይኸውም በሮም እንደተጻፈ የሚገመት ሲሆን ወዲያው በኔሮን ጭካኔ ይሰቃዩ ለነበሩ ክርስቲያኖች የምሥራች የሚናገር ከመሆኑ በላይ ወዲያው በሮማ መንግሥት ግዛት በሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ተበትኖ ደረሰ:: በሁሉም ዘንድ ታዋቂ፤ የጌታ ምድራዊ የሕይወት ታሪክና ትምህርት መሆኑ ታምኖ ተቀባይነትን አገኘ::

በመቀጠልም የማቴዎስና የሉቃስ ወንጌሎች ሊጻፉ ቻሉ:: የማቴዎስ ወንጌል ብዙ ጊዜ ወደ ብሉይ ኪዳን ስለሚያተኩር በመጀመሪያው ምዕት ዓመት ተወዳጅነትን ተቀባይነትንም አገኘ፤ በተለይም በአይሁድ ዘንድ:: ስለዚህ እንደመጀመሪያ ወንጌል ተገመተ:: የዮሐንስ ወንጌል ግን በጣም ዘግይቶ በ1ኛው ምዕት ዓመት መጨረሻ ላይ እንደተጻፈ ይገመታል::

የመጀመሪያዎቹ 3ቱ ወንጌላት የጌታ ቃልን ስለያዙ፤ የጌታን ምድራ ዊ የሕይወት ታሪክ ስለሚናገሩ የምሥራች ለማለት ወንጌላት ተባሉ:: 4ኛው ወንጌልም የጌታን ትምህርት የመለኮትነና የሰውነቱን ሕብዐ ስለሚያ ሲረዳ ሰው ሲሆን አምላክ አምላክም ሲሆን ሰው መሆኑን ስለሚያበስር እርሱም 4ኛ ወንጌል ተብሎ ተሰየመ:: ከወንጌሎችም ቀደም ብሎ በወንጌል ጽሕፈትም ጊዜ የተጻፉ፤ በይዘታቸው በትምህርታቸው ወንጌል የሚያሰናቸው መልእክታትም ጀመሩ:: እነርሱም መሠረተ ሃይማኖት /ዶክትሪን/፤ ሥነ ምግባር፤ ያላቸው የትምህርት መጻሕፍት ተብለው የሚጠሩ ናቸው:: ከነዚህም መልእክታት በጸተው

www.ethiopianorthodox.org

የሚገኙት የቀዳሚ ሲኖዶስ መጻሕፍት ናቸው፡፡ ሌሎችም ሐዋርያት ቅዱስ ሲኖዶስን ተከትለው በመጻሕፍት መልክ ማስተማር ጀመሩ፤ እነዚህም መጻሕፍት በየሀገሩ ቱ እሁድ በየቤተ ክርስቲያኑ በመነበባቸው በምዕመናን ዘንድ የታወቁ ሆኑ፡፡

እንግዲህ የክርስቲያን ጽሑፎች በ4 ክፍል የተጻፉ ሆነው ተገኙ፤ እነዚህም የመጀመሪያዎቹ 4ቱ መጻሕፍት ወንጌል ሲባሉ፤ 5ኛው የሐዋርያት ሥራ ተብሎ የሚጠራ ሆነ፡፡ 21ዱ ደግሞ መልእክታት ናቸው፤ 3ኛ ይሆናሉ፤ 4ኛ ራዕይ ተብሎ የሚጠራው ነው፡፡ እነዚህ ጽሑፎች ሊዘጋቹ በሐዋርያት የተጻፉ ሌሎችም ከሐዋርያት ጋር በነበሩ ሰዎች የተጻፉ በመሆናቸው በቤተ ክርስቲያን ዘንድ ተቀባይነትን አገኙ፡፡ ቀኖና ሐዲስ ኪዳንም ለመባል በቁ፡፡ ከመልእክታቱ ውስጥ ጥቂቶቹ ግዴታው ተቀባይነትን ያገኙ አልነበረም፤ እስከ 2ኛው ምዕት ዓመት ሲዘ ክርክር ነበረባቸው፤ እንዲሁም ቀኖና ያልሆኑ ሌሎች ጽሑፎች ከሐዲስ ኪዳን ጋር ገብተው ተቆጥረው ነበረ፤ ግን በ2ኛው ምዕት ዓመት በተደረገው ምርመራ ተለይተው የሐዲስ ኪዳን ቀኖና 27 ብቻ ቢሆኑ ሌሎቹ የሐዲስ ኪዳን አፖክሪፋ /ኅቡዓን/ ተባሉ፡፡

<u>3. ቀኖና የሚባሉትና ከነሱ ውጭ የሆኑት፤</u> የሐዲስ ኪዳን ቀኖና መጻሕፍት 27 ብቻ ናቸው፡፡ እነዚህን ብቻ የዓለም ቤተ ክርስቲያን በትክክል ይቀበሏል፡፡ እንደ ኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አስተያየት ግን ሌሎች 8 መጻሕፍት ተጨምረው የሐዲስ ኪዳንን ቁጥር ወደ 35 ይደርሳል፡፡ ይህን እንደ

1ኛ. በዕድ ያልተጠበነ ስለሆነ ሊቁ ነው ሲሉ ቤተ ክርስቲያን እንደምትቀበለው አደርጉ፤ ነውም ሲሉ አፍን ሞልቶ ለመናገር፤ ለማስተማርም አይቻልም

2ኛ. እነዚህ መጻሕፍት ከ2ኛው ምዕት ዓመትና ከዚያም በኋላ የተጻፉ ሊ ይሆኑ ሲነገር ደግሞ ግን እንደጸፉቸው አጠራጣሪዎች ስለሆኑ ከቅ. መጽሐፍ ጋር ገብተው እንዴት ሊቆጠሩ እንደቻሉ የሚያነጋግር ክርክ ነው፡፡ ቢሆኑም በይሆኑም እነዚህ ስምንት መጻሕፍት እየተባሉ የሚጠሩት ከሐዲስ ኪዳን ገብተው ይቆጠራሉ የሚባሉት የሚከተሉት ናቸው፡፡

1. ሲኖዶስ 4 ክፍሉ አራት መጻሕፍት ተብለው ተቆጥረው
2. መጽሐፈ ኪዳን 2 መጻሕፍት ተብለው ተቆጥረው 6 መጻሕፍት ይሆናሉ
3. የቀሌምንጦስ መጻሕፍት 3ቱ እንደ አንዱ ተቆጥረው 7 መጻሕፍት ይሆናሉ፡፡
4. ዲድስቅልያ 1 መጽሐፍ ተብሎ ተቆጥሮ በድምር 8 መጻሕፍት ይሆናሉ፡፡

www.ethiopianorthodox.org

በሌላ አነጋገር ደግሞ 1. ሥርዓተ ጽዮን፣ 2ኛ. ትእዛዝ፣ 3ኛ. ግጽው፣ 4ኛ. አብጥሊስ፣ 5ኛ. መጽሐፈ ኪዳን 1ኛ 6ኛ. መጽሐፈ ኪዳን 2ኛ፣ 7ኛ. ቀሌምንጦስ፣ 8ኛ. ዲድስቅልያ ናቸው::

እነዚህ መጻሕፍት ሁሉም በጉባዔ ውስጥ ዝ.ተው፣ ተነገረው የሚያው ቅ ለቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ከሚቂቶቹ በቀር ጥሉጥ የሚያውቅ፣ መጻሕ ፍቶም በጥቂት ገጻሚት ፊቻ እንደ ብ.ዘ አ.ያተ ክርስቲያናት የሚገኙ ና ቸው:: በምንም ዓይ ጉላጉ የሚያውቅ ድርሰቶቹ አጠራጣሪ የሆነው ከንጹሕ ሐዋር. ኪዳን ጋር ቀላቅሎ መቁጠር ተገቢ አይመስለም::

በሌሎቹም አ.ያተ ክርስቲያናት በየነት ዘመን ቀኖና ዝ.ለው ይጠሩ ከሐዋር. ኪዳን ጋር ዝ.ተው ይኖሩ የነበሩ መጻሕፍት እነዚህ ነበሩ፣
1ኛ. ዲዲ.ቅሊያ ዘ10ቱ ዐ2ቱ ሐዋርያት የሚባለው ነው:: ይኸም በ100ና በ104 ዓ.ም. እንደ ተጻፈ የሚገመት ነው:: ስለ ክርስትና ትምህርት አሰጣ ጥና ስለ አገልግሎት በሰፊው ይናገር ስለነበር እንደነ ቀሌምንጦስ ዘእስክን ድርያ ከነ አርጊኔ. ያሉት ሌሎችም የቤተ ክርስቲያን አባቶች በቀኖና መጽሐ ይጠቀሙበት ነበር፣ /ግን በእኛ ቤተ ክርስቲያን ከሚገኘው ጋር ይለ ያያል/::
2ኛ. የበርናባስ መልእክት የተባለችው ናት፣ ይህችም በመቶና በመቶ አሥ ዓ.ም. መካከል እንደተጻፈች የምትገመት ናት:: ይህችን መልእክት ከ7ቱ አጠቃላይ መልእክታት ጋር የሚያደርጉት ትርጉም የተረጐሙ መገለጫ የሰጡ የቤተ ክርስቲያን አባቶች ነበሩ፣ ከእነርሱም ውስጥ ቀሌምንጦስ ዘእስክንድርያ አርጊኒስ ነበሩ:: እንዲያውም አርጊኒስ ካቶሊካዊት መልእክት ብሎ ሰይሟት ነበር:: ኋላ ግን ቀኖናነቷ ቀረና ከቅ.መጻሕፍ ውጭ ሆናለች::
<u>3. የቀሌምንጦስ መልእክት፣</u> ቀሌምንጦስ ዘሮም በግምት በ95 ዓ.ም. ጽፎ ለቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን የላካት ናት:: ይህችም 1ኛዋ የቀሌምንጦስ መልእክት ትባላ ትጠራ ነበረች፣ ሁለተኛ በቀሌምንጦስ ስም ቀርበው የነ በሩ ብዙ የማይታመኑ የሐሰት ጽሑፎች የሆኑ መልእክታት ነበሩና ከዚያ ለመ ለየት የታወቀችው መልእክት አንደኛ ፊቻ እንደሆነች ለመግለጽ ነው:: በው ስጡ የሚገኘው ተስማሚ ክርስቲያናዊ ትምህርት በመሆኑ እስከ መቶ ሀያ ዓ.ም ተጠ.ቆ እየተነበበ ኖሯል ነበር:: በቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን ግን በተለይ የሐዋር ኪዳን አካል ሆኖ ቀኖናም ሆኖ ኖሯል ነበር፣ የግ.ፅ ቤተ ክርስቲ ያንም ለዚች መልእክት ይህን ያ.ር ስትሰጥ ነበረች::

የእስክንድርያው ቀሌምንጦስና መሰአኪቶን ሮሞና ቀሌምንጦስ እንደጻፉት ምስክር ሰጥታል:: እንዲሁም መሰኪቲቶ ሰትገኝ የቻለችው ከእስክንድርያው ሐዲስ ኪዳን መጻሕፍ ጋር ተጠርዞ በመገኘቱ ነው::

4. የዲዳኬው የሐዋርያት ሥርዐት የተባለው መጽሐፍ፣ ይህ መጽሐፍ በሬ አገላለጥ ያለው ብዙ ነገርን ያዘለ ነው:: በውስጡም ሥዐይ፣ ሲገጥ፣ ምሳሌዎች ያሉበት ነው:: ይህም መጽሐፍ እንደተጻፈ የሚገመተው በ150 ዓ.ም. በሮም ነው:: ኢሬኒዮስ፣ ቴርቱሊያኖስ፣ የእስክንድርያው ቀሌምንጦስ የጠቀሱት ሊቃውንት ታላቅ ዋጋ በመስጠት የሐዲስ ኪዳንም አካል አድርገው ይገምቱት ነበር:: ከጥቂት ጊዜ በኋላ ግን ቀኖናነቱ ሲላላ ታመነበት ቤተ ክርስቲያን አውጥታ ጣለችው:: በሮምና በቀርጣግና ያሉት ቤተ ክርስቲያን ግን ከዚህ አስቀድመ ከቅ.መጽሐፍ ውጭ አድርገው ነበር:: ይህም መጽሐፍ ሊገኝ የቻለው በሲና ተራራ በተገኘው የእጅ ጽሑፍ ሐዲስ ኪዳን ጋር አብሮ ተጠርዞ ነው::

ይህን የመሳሰሉ ሌሎችም በመንገሉ ስር የቀረቡ ዓይነቶች የተለያዩ መጻሕፍት ነበሩ፣ በኋላ ግን ቤተ ክርስቲያን ምንም ዓይነት አለመግባባቶችና ከቀኖናው ውጭ ሊሆኑ ቻሉ:: ይህን የመሰለ ውጣ ውረድ ቢኖር ቤተ ክርስቲያን ቀኖናውን ለይታና ጠብቃ ለመያዝ ተገደደች፣ ስለዚህም አሁን ያለንን 27 የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍትን ብቻ ወስና ያዘች፣

4ኛ. የቀኖናው መለያ ዘዴ፣ ቀኖናውንና ቀኖና ያልሆነውን መጽሐፍ ለመለየት ቤተ ክርስቲያን ብዙ ጥረትን አድርጋለች፣ ካህናቶቿና አርዮሳውያን መካከል በመንፈስ እግዚአብሔር የተጻፉትን መጻሕፍት በለዩ ልዩ መመዘኛ ዘዴዎች በመጠቀም ነበር፣ ምንም እንኳ በዚያው ጊዜ ብዙ በሐሰት ስም እየተዘጋጁ በሐዋርያት ሁሉ ስም የቀረቡ ብዙዎች መጻሕፍት ነበሩ:: ስለዚህ በኋላ የተነሡ የቤተ ክርስቲያን አባቶች የሐሰቱንና የእውነቱን መጽሐፍ ለይቶ ቀኖና የሆነውን ለማስቀመጥ ብዙ ችግር ነበረ:: የዚህ መለያ ዘዴዎች በ3 ይከፈላሉ::

1ኛ. ሐዋርያዊ ጽሑፍ መሆኑ ሲታወቅ፣ ይህም ማለት በመጀመሪያ የተቀበሉት በሐዋርያትና ከእነርሱ ጋር ግንኙነት በነበራቸው ቅዱሳኖቹ በታወቁ ሰዎች የተጻፉትን በመለየት ነበር፣ ለምሳሌ የማርቆስን ወንጌል ለመቀበል ቅዱስ ማርቆስ የቅ.ጴጥሮስ ደቀ መዝሙር መሆኑ ታውቋል፣ ከሐዋርያትም ጋር አብሮ ሲዘዋወር ሲረዳ የነበር ስለሆነ፣ የሉቃስን ወንጌልና የሐዋርያት ሥራን ለመቀበል ደግሞ ሉቃስ ከጳውሎስ ጋር ሲዞር ሲረዳ መኖሩ ስለታወቀ ነው::

www.ethiopianorthodox.org

2ኛ. የመሸሸፋ መንፈሳዊነትን፣ ራሱን በመሰ ይዘት በእግዚአብሔር መንፈስ መሻፋን የሚያመለክት ቢሆን፣ በዚህን ጊዜ አንሰዴና የጦሽት ሰራ የተሸከሙት/የበሽደኒ/ መጻ..ፍት ከቀኖና ውጭ እንዲሆኑ ቤተ ክርስቲያን ይበቀችበችው፡፡ ሮክንያተሮ በሙስብችው የሚገኘው ሰው ሠራሽ /ተርታ ነገር/ መገኘት ነበር፡፡

3ኛ. የጠቅላላ ተቀባይነትን፣ በዓለም ያሉ ትገኘው በበታ ተከፋፍለ በአምነትና በትምህርት ግን አንድ የሆኑችው ቤተ ክርስቲያን ያለ መለያየት ቀኖና የሆነውን በሙበታቸው ተስማምተ ስለተቀበለችው፣ አንዳንዱ በየጊዜው ፍኖት ያላደረጉትና ያልመረመሩ ቤተ ክርስቲያኖች ቀድሞ ሲለው ተቀብለናቸው የነበረትን የሰብት ፲ ቆኖች እንደያዙ ቢቆዩም የበለጠው ክፍል አግኝቶ ጨለቸው፡፡ 27ቱን የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍትን ቢቻ ተቀበለችው፡፡ ከዚሁ በኋላ ግን ቤተ ክርስቲያን በጥብቅ መርመር ያዘችና ንጹሕ ሆኖ ያገኘችው ሁሉ ጊ ስለሆነ ቅዱስ ቢሉ ትዳ ስ? አድርጋ ያዘችው፡፡

እነዚህን 3ቱን የመለያ ዘዴዎች ቤተ ክርስቲያን በአንድ ጊዜ የም ስነችው አልነበረም፡፡ ሲለ ስርዓትን በሰበ ያደረገችው አልነበረም፡፡ በአንድ ጊዜ የሆነና የተፈጸመ ነገር አልነበረም፣ የዚህ ከጭንት እስከ ጥጨ ግን ረዙ ጊዜ ፈጅቷል፡፡

ምዕራፍ 3 የአፖክሪፋ /ሥውር/ አመጣጣቸውን::

1\. የቃሉ ትርጉም፤ አፖክሪፋ ማለት ኅቡዕ ወይም ስውር፤ ግልጥ ያልሆነ በይፋ ያልተነገረ ማለት ነው:: ይኸንም ያለ ለመጀመሪያ ጊዜ የቤተ ቅ. ጀሮም የተባለ የላቲን አባት ነው:: እርሱም ቢሉይ ኪዳንን ከዕብራይስጥ ሲተረጉም 39ኙን መጻሕፍት ብቻ አገኘ፤ ሌሎችን 12ቱን መጻሕፍት ግን አላገኛቸውም ነበር:: እነዚህንም የቀሩትን ከሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ላይ እንዳለ ወስዶ በዕብራይስጥ ቋንቋ ከተገኙ መጻሕፍት ጋር አብሮ ደረዘው:: ከዕብራይስጥ የተረጐማቸውን ቀኖና ብሎ ሲቀበላቸው ከሰባ ሊቃናት ትርጉም ብቻ ሲቀበላቸው እነዚህን 12ቱን አፖክሪፋ ብሏቸዋል:: የተሠወረ ወይም ኅቡእን ቢላቸው ነው፤ ከቀኖናው ውጭ የሆኑ ለማለት ነው:: በዚህም መሠረት ከቀኖና ውጭ የሆኑ የብሉይ ኪዳን አፖክሪፋ የሚባሉ መጻሕፍት ብዙዎች ይገኛሉ፤ በተለይም ወገኖች::

2\. የአፖክሪፋ ዓይነቶች፤ በብሉይ ኪዳን ዘመን አፖክሪፋ እየተባሉ የተጻፉ መጻሕፍት በርካቶች፤ በዓይነታቸው ብዙዎች ነበሩ፤ ስለዚህ በየዓይነታቸው ለመግለጽ ስለሚያስፈልግ እንደሚከተለው ከነመሰከት በመጀመሪያ የወንጌል አፖክሪፋ እየተባሉ የተጻፉትን እንመለከታለን:- የአፖክሪፋ ወንጌል የተባሉት የሚከተሉት ናቸው::

ሀ. የቶማስ ሕፃንነት ወንጌል፤ የቶማስ ወንጌል እየተባለ የሚጠራው ጽሑፍ ብዙ ነገሮችን አካቶ ይገኛል፤ ለምሳሌ ክርስቶስ በተሰቀለ ጊዜ ምንም ስቃይ አልተሰማውም፤ ሕመም አላገኘውም የሚል በውስጡ የሚገኝበት ነው ምክንያቱም ሕማም የሥጋ ባሕርይ ስለሆነ ነው፤ በዚህን ጊዜ ግን ሥጋ አልነበረውምና አልተሰማውም እያለ ይናገራል፤ ይህም ጽሑፍ የሥጋንና የመለኮትን መ ሐዱ፤ በ1 ቃል ቢገለጥ የክርስቶስን ሰውነትና አምላክነት በትክክል አይቀበልም:: ከእርሱ ትምህርት ያለ ነው ለሰው ስለመበለጡ ነው እንጂ መለኮት ከፍተኛው ነገር ነው፤ ስለዚህ ከዝቅተኛው ከሥጋ ጋር ሊዋሃድ አይችልም የሚል ነው:: በዚህም ምክንያት ቢያቆ ደኪቱ ዘ.ስዓ፤ እንደመናፍቅም ተወግዘዋል፤ ትምህርቱም ተወግዟል::

ሉቃ ደግሞ በዚሁ የ12ቱ ሐዋርያት ወንጌል የሚባለው ነው፤ ይህም በሉቃ ጌታን እንደጠየቁትና ተጽፎ ይገኛል፤ እንዲሁ ስትል ጌታ በሞት ጊዜ ምን ያህል ነው የሰቃዩት ሲሉ ለጠየቁትም ጌታ በመለሰላት

እናንተ ሴቶች ስትወልዱ የ...ን ጊዜ ያህል ነው አላት፡፡ እንደገናም ሰሎሜ እንዲህ ስትል ጠየቀችው የእግዚአብሔር 2ኛ ምጽአት መቼ ይሆናል? ጌታም መለሰላት እንዲህ ሲል ወንድና ሴት በዓለም መኖር ሲአቋረጡ ጊዜ አላት፡፡ ከዚያም አያይዞ የሴት ልጅ የሆነውን ሁሉ ሳጠፋ መጥቻለሁና የሚል መልስ እንዳለበት ይነገራል፡፡ ይህም ወንጌል በመቶ ሰባ ዓ.ም. እንደ ተጻፈ የሚገመት ነው፡፡

ለ. የፋርሶች ወንጌል፣ ይህም እንደተጻፈ የሚገመተው በ2ኛው ምዕት ዓመት ነው፡፡

ሐ. የልደት ወንጌሎች ተብለው የሚጠሩ ከነዚህም ውስጥ በጣም ዋነኛ እንደሆነ የሚገመተው የያዕቆብ ወንጌል እየተባለ የሚጠራው ይገኛል፡፡ ይህም ወንጌል በ2ኛው ምዕት ዓመት እንደተጻፈ የሚገመት ነው፡፡

በዚህም ውስጥ የቅድስት ማርያም ቅድመ አያቶች ስም ከነቴስታ እንደ... [illegible] የቅ.ማርያምን ልደት፣ በ... ቤተ መቅደስ መግባት ይናገራል፡፡ 12 ዓመት መኖሯን መላኩ እየመጣ ምግ ገባሯን ይገልጣል፣ ከዚያም ኢያቄምና ሐና አውጥተው ግን ሊጠይቃት እንዲገ ባ አስበው ጊዜ የመተኛበት ሁሉ በትረን ይዞ እንዲመጣ ተልኮ የተገኘ በት እርሱ ጎሳሬ ሆኖ እንዲጠብቅ መወሰኑን ይጽፋል፡፡ ከነዚህም ሰዎች መካከል ዮሴፍ በትረን ይዞ እንዲመጣ ተነገሮት ነበር፣ በዚህም መሠረት ይ ዞ ቢሄድ ከበትሩ ርግብ ወጥታ በራሱ ላይ እንዳረፈች ይናገራል፡፡ ይሁን ና ተከትሎ እስከ ጌታ ልደት ያለውን ሁሉ ይጽፋል፡፡

ቅድስት ማርያም እንደጸነሰች ለሰሎሜ ስትነግራት አላመነችም ነበር፣ ስለተጠራጠረች መጥታ መጽነሷን ለማረጋገጥ ማሕፀኗን ስትዳስስ እጇ እንደተ ቃጠለ ይናገራል፣ ኋላ ግን ክርስቶስ ተወልዶ ሕፃኑን በታቀፈች ጊዜ በተ አምራት ተፈወሰች ይላል፡፡

መ. የቅ.ማቴዎስ ወንጌል የተባለው ሌላ የሐሰት 2ኛ ወንጌል ነው፣ ይህም ወንጌል የ5ኛው ምዕት ዓመት ጽሑፍ እንደሆነ ይገመታል፡፡ በዚህም ጽሑፍ ሲዛ ሌላ ወለዱና የፈጠራ አነጋገር ይገኝበታል፣ በተለይ ግን ስለ ክርስቶስ የሕፃንነት ዕድሜና ስለ ቅድስት ማርያም ሕይወት በሰፊው ይናገራል፣ በተለ ይም ወደ ግብፅ መሸሿን አስፋፍቶ ይጽፋል፡፡ በዚያም ጊዜ ዘንዶዎች፣

እንበሳዎችም ሊሰግዱላቸው በጎዳና ሳሉ ጊዜ ለሾፎቻቸውና በችግራቸው ሊረዷቸው እንደተሰለፉ ይናገራል፣ በተለይም ግ.ፀ ደርሰው ወደ አንድ ቤተ መቅደስ ቢገቡ በዚያ ቆመው የነበሩ ጣዖታት ሁሉ እንደወደቁና እንደተሰባበሩ ይናገራል::

ሠ. የዮሴፍ ወንጌል፣ ይህም ተጸፍ የተፃፈው በኮፕት ነው:: ግን ወደ አረብኛ ተተርጉሟል፣ አርቡም እንደተጻፈ የሚገመተው በ4ኛው መቶ ዓመት ነው:: ይህም ወንጌል 22 ምዕራፍ ሲኖረው በጠቅላላው የሚናገረው ስለዮሴፍ ማንነትና የሕይወት ታሪክ ነው::

በዚህም አነጋገር ዮሴፍ 111 ዓመት ቆይቶ እንደሞተ ያስረዳል::

ረ. የቅ.ቶማስ ወንጌል፣ ይህ እንደ ያዕቆብ ወንጌል የኢየሱስ ክርስቶስ የልደትና የሕፃንነት ዕድሜ ታሪክ አስፋፍቶ የሚለፍ ነው:: ይህም ጽሑፍ በ3ኛው መቶ ዓመት እንደተጻፈ ይገመታል:: ጌታ 12 ዓመት ከመሆኑ በፊት የነበረውን ታሪክ እንዲህ ሲል ያቀርበዋል:: ኢየሱስ ክርስቶስ በ... ቶ አንዳንድ ልጅ ቢረግመው ሞተ በዚህን ጊዜ የሟች ወገኖች ዮሴፍን ይህን ልጅ ወደ ሌላ አገር ውሰድ ከእኛ ጋር ሊኖር አይችልምና ያለ ዚያም ይከረው፣ አስተምረው ይመርቅ እንጂ አይፈልግም አለው:: ልጁን ግን በተአምራት አስነሣው ይላል:: እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስ ገ.ፅ ተበደ ሰለ ከሌሎች ልጆች ጋር ሲጫወት 1 የደረቀ በጭቃ የተነከረ አሣ ከ ባሕር ላይ ቢጥለው ሕይወት አግኝቶ ተነሣ ይላል:: በዚህም መልክ ለቁ ለቁ ተአምራትን በህፃንነቱ እንዳደረገ ይጽፍለታል::

ሰ. የኒቆዲሞስ ወንጌል፣ አርቡም በ2ኛው መቶ ዓመት እንደተጻፈ የሚነገርለት ነው:: ኢየሱስ ክርስቶስ በተሰቀለ ጊዜ የሮም ባንዲራ እንደሰገደና ከመሬት እንደወደቀ ይናገራል:: በሌላው ክፍሉ ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ በሞተ ጊዜ ነፍሱ ሲኦል ወርዶ ነፍሳትን እንዳወጣቸውና በቅዱስ ሚካኤል መሪነትም ወደ ገነት እንደገቡ ይናገራል:: በዚህ መልክ ሌሎችም ብዙዎች የወንጌል አፖክሪፋዎች ይገኛሉ:: ለምሳሌ የዕብራውያን ወንጌል፣ የ12ቱ ሐዋርያት ወንጌል፣ የበርተሎሜዎስ ወንጌል፣ የሚል ይገኛል:: እንዲሁም የጲላጦስ ወንጌል የሚል ይገኛል:: ይህም ወንጌል ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ አማላጅነት ሞት ይዞ ሊያስቀረው እንደማይችል፣ ፍጹም አምላክነቱን ይገልጻል::

www.ethiopianorthodox.org

አቢሲኒቱ ወንጌል የተባለ ይገኛል፣ እነዚህ አቢሲኒቱ የተባሉት ሕዝቦች አይሁዳዊያን መናንያን የተለየና ሥርዓት ያላቸው ነበሩ፣ ክርስትናን ይቀበሉ እንጂ የክርስትናው የተለየ አስተያየት ነበራቸው፣ ለምሳሌ 1ኛው ወገን ክርስቲያን ሆኖ የዕብራዊያንን ሥርዓት አጥብቆ ይጠብቅ ነበር፣ ሌላው ወገን ደግሞ የግሪክን ፍልስፍና ይዞ ከፍልስፍናው ጋር የሚስማማ ወንጌል ነበረው፡፡ እንዲሁም ሌሎች የሐዲስ ኪዳን አፖክሪፋዎች በተለያዩ መልክ ይገኛሉ፣ በዚሁ ሐዋርያት በሐሰት ስም የተጻፉ

ለምሳሌ፡—

1. የጴጥሮስ ዜና
2. የዮሐንስ "
3. የኒቆዲሞስ "
4. የእንድርያስ ዜና
5. የቶማስ "
6. የሌሎችም የሐዋርያት ስራዎች ራዕዮች በብዛት ይገኛሉ፡፡
   ይህን ከመሰብሰብ አልፈን አልባሌ ራዕዮ የሐዲስ ኪዳን
   መጻሕፍትን ይዞ ወጥቶ ቀኖናነትን ይዞ ይገኛሉ፡፡

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 4 የቅዳሴ ኪዳን መጻሕፍት ርእሶች/አርእስት/፡

ቀኖና ቅ.መጽሐፍ በሚለው ምዕራፍ ላይ ጉተ ቤርቲያን እንዴት አድርጋ 27ቱን የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ብቻ እንደያዘችና እንደጠበቀች ተመለከትናል። ይህ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ ከብሉይ ኪዳን ጋር 1 አካል ሆኖ ይኖር ዘንድ አምላክ ስለፈቀደ የሐዲስ ኪዳን መገ. የሆነው መጽሐፍ ለገና ቤቀነጉ በትክክል ይደርሳል፤ የእንደቶች ቅንቶን የተጻፈ በመንፈስ እግዚአብሔር ስለሆነ አሁንም በመንፈስ እግዚአብሔር ተረጉሞ ትክክለኛው መዝገብ ከፃለ ይገኛል።

አምላክ በቀጥታ ያለ ብሉይ ኪዳንንም ሐዲስ ኪዳንንም የሚሰጡትን በኋላ መንጦ መሠረያ አድርጎ እንዲሰጣቸው በነበሩም አገልጋዮች ቅ.ሬዳ ዱን በመጽሐፍ እንዲገለጠለት፤ በኋላም ቀኖናን ከአጋርሬሬው፤ ከበበደ አዋልድ /ሐዋርያት ሐሙስ/ ለይተው ጠብቀው የሚይዙ፤ ንጉሥ የቀድሞ መጽሐፍ ሰማዝገብ እንዲኖር የሚያደርጉ አበቶች አስነሣ፤ ለእዚህ የሕዝብና ሊሰበ የሌለበት የቀ. መጽሐፍ ክዳነስ ሊኖር ቻለ። የእግዚአብሔር ቃል ፈቃዱ ያለበት ጽሑፍ ስለሆነ ዘንድም ሰው ዘንድም ክብር በይኖርበት ቅዱስ መጽሐፍ ቀኖና ሆኖ ይገኛል። በዚህም ቤ.ክርስቲያን ክርስቶስ በቀጥታ ተክርሉትስ ያደርግ እንደነበር ዛሬም በዚሁ ጥቅሶች በቀድሞ አገልጋዮች ቅዱስ ፈቃዱን በመገለጥ ያንቀጽም በመጠበቅ ተክርሉትን እንዲሄረግ ነው። እንዲሁም በእኩ ቅዱስ ያሉ ለሁሉ እንዲደርስ ፈቃድ ስለሆነ በተክርሉት ለሁሉ ይደርስ ይገኛል። ይህ ቅዱስ መጽሐፍ ከዘመን ወደ ዘመን ሲሸጋገር የቅዳሴ ግብረ ትን፤ የበዓል ድጓዎች፤ ስግደቶች ፣ ለሚደረበት የቀዱስ መጽሐፍ ምርምር /ትርጓሜ/ እየተበላ በየጊዜው ይጠናል፤ ይመረመራል፤ ይህ በይሆን ጉም በእጅ ጽሑፎች ጊዜ የሚደረገው ግብረ ት ብዙም ስሕተት ሊሰሙ በየቆጠ ጊዜ ስሕተቶን ገልፈትን እንዲል ከመቀጣጠሌ ሊሳ፤ ለዚህ ጽሞም ያን የመሰለ ሊሰ ስሕተት ሊሰጥም ገልፈት ያደርጋል። እንዲሁም እያለ በክርስቲያን ፓፓር አ ሆነ ብዙ ግድፈት፤ ስሕተት ስለሚያደርግ የቅጂው መጽሐፍ መፈጸም ፈጽሞ በተ ለይህ ነበር። ገና የእግዚአብሔር መንፈስ ከሚጠብቀው ጋር የሰዎች ትጋት ትና ጥናት ምርምር በየጊዜው የሚደረገውን ገልፈትና ስሕተት እያረመ፤ አያ ስተካከሉ ለሰ ጊዜአችን ይደርስ ይገኛል።

www.ethiopianorthodox.org

ይሁን ሆኖ ሊቃውንት የአ፲ ሽሖዎች ማደኛ ደርሰው ያገኙ እንደ ትንቢቱ ጥንት እስከ ሺህ ከሚገኙት የአ፲ ሽሖዎች ጉንጉ 2ቱ እንኳን መዝገቦች ሳይመሳሰሉ እንደሚችሉ ዘዙ ሊያውንት አስተያየት በተሰጣል፡፡ ሆኖም ይህን ያህል የሚያስደንቅ አይደለም፤ ምክንያቱም የመጀመሪያው የቅዱስ መጽሐፍ ምንጭ 1 መጽሐፍ ይሁን እንጂ 2ኛው ቢያዩ በሁለት ይጠራል፤ ግዝ ይቀበሉ፤ ይኸውም የፊት ከበው አሰርዮ ደካማነት የተነሣ እንጂ በተንኮል የተደረገ አይደለም፡፡ ያም ሆኖ ለእግዚአብሔር ይሁንና በዚሁ በያዝነው ዘመን ቅዱስ መጽሐፍ አያቋር ወገቶለት /ክሪቲካል ተደርጎ/ ተርሞ ይርበን ይገኛል፡፡ ሲኖም 1 ሰሳ ተኦርር ነው፤ ለማለት ይቻላል፡፡

የሐዲስ ኪዳን 3ሺ ገጽ ሺ ሰው የሚታተኑ ከ10 ሺ በላይ አ፲ ጽሑፍ የሆኑ መጻሕፍት ተገኝተዋል፤ በነዚህም ጉዳይ ታላቅ ልዩነት ይገኝ ቢችልም፡፡ ይህም ስለሆነ ለዩነቱ ጥርጥርን የሚያመጣ አይደለም፡፡ እነዚህ በዚህ ዓይነት የሚጻፈሩ የሐዲስ ኪዳን መዝገቦች /ሰዎሲስ/ የሆኗቸው በጠቅላላው የቀደሙ ቢሆኑ ዘመናቸው ግን በጣም የነበረ የሆኑ ናቸው፡፡ እነርሱም የሚከተሉት ናቸው፤ ከሁሉ በፊት ግን ለዚህ ሁሉ የአ፲ ጽሑፍ ምንጭ ናቸው ሺ ሰው የሚገመቱትን ከነዚህ ከ3 ክፍለን እንደገፋለን፤ እነርሱም የሚከተሉት ናቸው፡፡

1. የግሪክ የአ፲ ጽሑፍ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት
2. በጥንት ትንታኔ የሆኑ ልዩ ልዩ ትርጉሞች የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት፤
3. የቤተ ክርስቲያን አባቶች የአ፲ ጽሑፍ የሚበሉ መጻሕፍት ናቸው፡፡

አሁንም ደግሞ በእነዚሁ የሐዲስ ኪዳን የአ፲ ጽሑፎች ክፍሎች /ዓይነቶች/ ከመናገራችን በፊት የአ፲ ጽሑፍ የጀመረበትንና የተጻፈበትን ቀበቀ፤ ከፍለ ዘመን መነሻውንና መድረሻውን ማስቀመጥ ተገቢ ነው፡፡ እነዚህም ደግሞ በ3 ዓረፍተ ዘመን ይከፈላሉ፡፡ 1. የፓፒረስ ዘመን የሚባለው ነው፤ ይህም ዘመን ከክርስቶስ ልደት በፊት 2000 ዘመን ጀምሮ ማለት ከዚያውም ትንሽ ቀደም ብሎ ተጀምሮ እስከ 7ኛው ዓመት ክፍለ ዘመን ከክርስቶስ በኋላ ቀይቷል፤ 2ኛ. ብራና ዘመን የሚባለው ነው፤ ይህም

ከ3ኛው መቶ ዓመት ከክርስቶስ በኋላ ጀምሮና እስከ 15ኛው መቶ ዓመት ቆይቷል::

3ኛ. <u>የወረፋት ዘመን</u> የተባለው ነው፤ ይህም ከ14ኛው መቶ ዓመት ከክርስቶስ በኋላ ጀምሮ የሚገኘው ሆኖ እስከ ተጀመረበት ዘመን ቆይቷል:: በነዚህም ዘመናት በአውሮፓ የተነሱ መሪዎች ... ብዛት ይገኛሉ:: ይህን እንጂ የወረፋት ዘመን በተባለው ጊዜ የአውሮፓ ሐሳብ አይገኝም ያሉ ያሉ የአውሮፓ ሐሳብ ጊዜ ብዙውን የሚገኙ መሪና በተፈለሰፈ ነው፤ ብዛት የሚገኙ የፓፓሲና ሊቃውንት የሊቃ ሐሳቦች ናቸው:: ፓፓሲ የሚባለው ቃል የሚገኘው ከሚባለው ተከራ የሚዘጋጅ ቃል ነው:: ይህን ደንገል እን ይመስላት ቀርበው ቀደ እየቀረቡ እየወረፋት ሠረቀተ:: በዚያም ሰዎ ... ሰዎችን ይቃወሙ:: ይህም ተብሎ ከኢትዮጵያ በተለይም ከግብጽ ቤተ ክርስቲያን ተነሥቶ አበውን ተከትሎ ሄደ በግብፅ ብዛት ይገኛል:: ሌሎች አገሮች ከገዛ ... እየመሰሉ በወረፋት ወቅት አያዘጋጁ ይቀመጡ ነበር::

እንዲያ ግን የፓፓሲ አገልግሎት እየበዛ ሄደ፤ ለምሳሌ

1ኛ. በፓፓሲ ላይ የሚሾሙ ሰዎች በ1 ጉባኤ ሳይሆን በ2 ጉባኤ አይሾሙበትም ነበር፤ ስለዚህ የሾሙ ሰው እየበዛ ስለሰፈገረ የተበላ በመፈለግ፤ 2ኛ. ፓፓሲን ለማስፈጸት ሠለባ አድርጉ ማዘጋጀት አይቻልም ስለነበረ በዚህ አገር የተከለው ሲሰፋ የተሰበረ ሆኖ ሲሰ ተገኘ:: 3ኛ. ፓፓሲ ሲዘ ዘመን ሲቆይ የሚበላበ በመሆኑ፤ በተለይም ሮም የበት በሚገኝበት በታላቅ አገር በተለይ ሲሰጡበት ሊቃውንት በሊቃውንት ስለሚያደርጉ ከዚህ ሁሉ የተያያዘ ሊቃውንት የሊቃና ሊቃውንት ተጀመረ::

<u>የሊቃና ሊቃውንት</u> የሊቃና ሊቃውንት ሊጀመር የቻለው ለላ ተበርሪ ሊገናኝ እንደሆነ ነው፤ ይህም ፓፓሲያን የተባለው የግብፅ ገዢ ፓፓሲን ግድ ወደ መሳሪያ ሲሰለሰና የሆነ ሲገለ ሲሰበረ ሊቃ በሊቃውንት አሞቂያን 2ኛ የተበላው ሊቃና ሊቃውንትና በዚያም ሞዴ ገዳ ሊሰሆነበት፤ ሊቃና ሊቃውንት ተገናኝቶ ገዢ ሲዘ ሰሃገሩን በሮም ኤርጋሚን አለው፤ በመጀመሪያ በሊቃና ላይ ሊቃውንት በ197–158 ዓመተ ዓለም ተጀመረ፤ ይህንም ኤርጋሚን የሚለውን ስሙ ያገኘው በዚያው በተጀመረበት ኤርጋምን በተባለው ከተማ ነው በዚህም ሊቃና ሠለባ እስከ ፲፫ ኛ ክፍለ ዘመን ድረስ በብዛት አልተስፋፋበትም ነበር::

www.ethiopianorthodox.org

ነገር ግን ከ4ኛው ምዕት ዓመት ክ.ርስቶስ በኋላ መነገር ተጀምሮበት በሰ ፋትም እስከ 3 አምድ ያለው ሆኖ ክዔ.ቦች ተጽፈውበት ይገኛል::

<u>ሀ— 1ኛ. የግሪክ የእጅ ጽሑፍ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ /ኮዴክስ/፡</u> ይሄ ዓይነት የእጅ ጽሑፍ ለቲሸንዶርፍ /...ር/ ሥራ በጣም ረዳት የሆነው ነው:: ሲናይቲከስ ቀንደኛ የሆነ ሙሉም መጽሐፍ ሆኖ የተገኘ ነው:: የፓፒረስ መጽ ሐፍ በብራናው የቀደመ ሆኖ የተገኘው በመቶና መቶ ሃምሳ ዓመት ልዩነት ቢ.ቻ ነው:: እነዚህም መጻሕፍት ለምርምር ጠቃሚ እርዳታዎች ሆነው ተገኝ ተዋል:: በፓፒረስ ተጽፈው ከተገኙት የሐዲስ ኪዳን መጽሐፎች በጣም ቀደም ያለው የ3ኛው ምዕት ዓመት ከክርስቶስ ልደት በኋላ ሲሆን የተቆነጸለ ነው::

በብራናው የእጅ ጽሑፍ ላይ ግን የተለያዩ ቢ.ዛ ዓይነት ምልክቶች አሉበት እስከ 45 ዓይነት ምልክት እንደሚገኝበት ይነገራል::

<u>2ኛ. የቫቲካን ኮዴክስ፡—</u>B ከሲናይቲከስ ኮዴክስ ቀጥሎ በጣም ቀደም ያለው የቫቲካኑ ኮዴክስ እየተባለ የሚጠራው ነው:: በጣም ጥንታዊ ያለ ጽሑፍ ነው፤ ከፍተኛ ግምት የሚሰጠው ይህም መጽሐፍ ነው፤ ምንም እንኳ ሙሉው ቅጅ መጽሐፍ የሚገኝበት መጽሐፍ ነው፤ ከልዩ ዓይነት በቀር:: የተጻፈው በግሪክኛ ነው፤ ከቀን ብዛት የተነሣ ግን ከአንዳንዱ በታ ላይ መጥፋት ጀምሯል፤ ለምሳሌ የዕብራውያን መልእክት ምዕ. 9:10፤ የጢሞቴዎስ መልእክቶች 2ቱ የቲቶና የፊልሞና መልእክቶች የሉበትም::

ይህ የእጅ ጽሑፍ የ4ኛው ምዕት ዓመት እንደሆነ ይገመታል:: በጣም ቀጭን በሆነ ብራና የተጻፈ ነው፤ ይህ መጽሐፍ ዛሬ 759 ቅጠል ብራና የያዘ ነው:: ከዚህም ውስጥ ብሉይ ኪዳን 142 /ቅጠል/ ብራና ይዞ ይገ ኛል:: እያንዳንዱ ገጽ ግን 3 ዓምድ አለው:: ይህንም ኮዴክስ ታላቁ ናፖሊዮን ወደ ፓሪስ አዛውሮት ነበር፤ ነገር ግን በ1815 ዓ.ም. እንደገና ወደቫቲካን ተመልሶ አሁን በዚያው ይገኛል::

<u>3ኛ. የሲና ኮዴክስ / S/፡</u> ከቫቲካን ኮዴክስ ቀጥሎ ወደኋላ የሆነ የሲና ኮዴክስ የተባለው መጽሐፍ ነው:: እርሱም እንዲሁ የ4ኛው ምዕት ዓመት እንደሆነ ይገመታል፤ ይህ ኮዴክስ ቅድስት እስቴሪን በተባለችው ገዳም ገ ዳም ይገኝ የነበረው ነው:: ቆይቶ ግን ለሩሲያ ንጉሠ ነገሥት በገጸ በረከት መልክ ተሰጥቶ ቢኖር ከሩሲያ የመንግሥት ለውጥ በኋላ መሪዎቹ ለብሪቲሽ

www.ethiopianorthodox.org

ሙዝየም በመቶ ሺህ ሊራ ሸጡለት፣ ዛሬ በዚያው ይገኛል። የዚህን መጽሐፍ ጥቅም መነከሰቱ በለማወቃቸው ቀደም ብለው ለአበት ማንደኛ እያደረጉ ከብሉይ ኪዳን ውስጥ ብዙ ገጾች አቃጥለውታል። ይኸው ክታብ 43 የሚሆኑ ቅጠሎችን ቲሸንዶርፍ የተባለው ክታቡን ያገኘው ሰው ቀደም ብሎ ወስዶለት ስለነበር አሁን ሊፕሲያ በተባለችው ከተማ በጀርመን አገር ይገኛል። እንደቫቲካኑ ክታብ ይኸም ክታብ ሙሉ ነጭ መልኩ ነበረበት፣ የተጻፈውም በግሪክኛ ነበር። ዛሬም ሐዲስ ኪዳኑን በሙሉ ይዞ ይገኛል። ራዕይ በዐቀር ተጨምሮ ይገኛል። እንዲያውም የበርናባስ መልእክትና የሄርማስ ራዕይ ሲጨምር ይገኙበታል። ከኒቂያውያ ውስጥ ብዙ ገጽ ሊሬና / ጉድለት ይገኛል። ምናልባት ይህ ክታብና የቫቲካን ክታብ ከሃምሳው ቅጂዎች መካከል ዋና ታላቁ ቆስጠንጢኖስ ለቁስጥንጥንያ ቤተ ክርስቲያን እንዲጽፍለት አውሳብዮስ ዘቂሳርያን የጠየቀው ባይሆን እንደማይቀር ይገመታል። ይኸም የ፬ኛ ክፍለ ዘመን የሆነ መጽሐፍ ሙሉ 346 ከገጾች ቅጠሎ ይገኙበታል፣ ለሰውን መነከሰቱ ቀደም አይደገው በማበላሸታቸውና ቲሸንዶርፍም በለማስደው ብዙ ገጽ ጉድለ ይገኛል። በሰሰ ቢሬና ከተባረው ከዚህ መጽሐፍ ሐዲስ ኪዳን ብቻ 146 ቅጠሎ ይገኙበታል። ለያንዳንዱ ገጽ 4 ዐምድ ዓምዱ አለው።

<u>4ኛ. የአሌክሳንድርያ ክታብ / A /፣</u> ይኸ ክታብ በታላቋ የእስክንድርና መዲና በእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን እንዴት መቼ እንደመጣ ባይታወቅ በሰው እጅ ሙሉ ተገኘ፣ ይሁን እንጂ ለእንግሊዝ ንጉሥ ከርሉ 1ኛ ለተባለው ገጸ በረከት አድርጎ የሰጠው የቁስጥንጥንያ ፓትርያርክ የነበረ ቄርሎስ ሉካሪስ የተባለው ነው። ከርሱም የሰጠው በ1627 ዓ.ም. ሲሆን በእስክንድርያ ወቶቶ በሉካሪስ እጅ እንዴት መቼ እንደገባ አይታወቅም፣ ይኸ ክታብ የ5ኛው ክፍለ ዘመን እንደሆነ ይገመታል። በመጀመሪያ ስንት መቶ ሺያ ሁለት ቅጠል እንደነበረው ይገመታል፣ ዛሬ ግን ይዞ የሚገኘው ሰባት መቶ ሰባ ስት ቅጠል ብቻ ነው። ከዚህም ውስጥ ሐዲስ ኪዳን ከቀለምንጦስ መልእክታት ጋር 143 ቅጠሎች ይገኙበታል። በገጹም 2 ዓምዱ ብቻ ይዞ ይገኛል አሁን በብሪቲሽ ሙዝየም ይገኛል።

www.ethiopianorthodox.org

1. <u>የሱርስት ትርጉም /ሱርያዊ/፡</u> በአንጾኪያ ክርስትና ቀድሞ ሲሉ የገባ መሆኑ፣ ሉቃስ በጽሑፍ ገልጦልናል። /የሐ.ሥራ 11:19/ አንጾኪያ የሮማ መንግሥት 2ኛ ከተማ እንደነበረችና ከቢዛንትዮንና አሌክሳንድርያን ትቋቋም እንደነበረች የታወቀ ነው። የግሪካዊያን መናገርያ በመሆኑ ወንጌል በግሪክኛ ለመሰበክ በቃ፤ ነገር ግን ክርስትናው ወደ ገጠር ሠርጾ ሲገባ ወዲያው ቅዱስ መጽሐፍ ወደ ሲሪያክ ቋንቋ /ሱርስት/ ተርጉም ጀመረ። የትርጉሙ ሥራ በብዙ መልክ የተደረገ ስለሆነ ተራ በተራ እንገልጻለን።

ሀ. በጣም ጥንታዊ ትርጉም ነው ተብሎ የሚነገርለት <u>ዲአቴሳሮን</u> የተባለው መጽሐፍ ይገኛል፤ ይህውም ታቲአኖስ የተባለው አባት በ170 ዓ.ም. እንደተረጎመው ይገመታል። ለብዙ ዘመናት በቤተ ክርስቲያን ሲነበብ የኖረው መጽሐፍ ይህው ነበር።

ለ. ጥንታዊ የሱርስት ትርጉም ኢቶሮን የተባለው የቀደመው ትርጉም ሕዝቡን ሁሉ ሊያገለግል ስላልቻለ ሌላ ትርጉም አስፈለገ፤ በዚህም ጊዜ የተተረጎሙት 4ቱ ወንጌላት ብቻ ነበሩ፤ የዚህ የ4ኛው ሮዕት ግምት ትርጉም በ1892 ዓ.ም. በሲና ተራራ በቅድስት ካትሪን ገዳም እንደ ተገኘ ተገልጿል።

ሐ. <u>ፔሺታ የተባለው ትርጉም፤</u> ዲአቴሳሮን የተባለው ትርጉም ሁሉን ሊሸፍን ባለመቻሉ ሌላ ትርጉም አስፈለገ፤ ስለዚህም ይህ ፔሺታ የተባለው ትርጉም ተተረጎመ። ይህ ትርጉም በኤዴሳ ኤጲስ ቆጶስ የተደረገ ነው፤ በሱርስት ቋንቋ ከተደረጉ ትርጉሞች ጥንታዊና የታወቀው ነው። ይህም ትርጉም እንደተደረገ የሚገመተው ከ411–435 ድረስ በአለው ዘመን ነው። ይህም ፔሺታ የተባለው መጽሐፍ ከግሪክ የአ.ኪ. ጽሑፎች ጋር የሚስማማ ሆኖ ተገኝቷል። የእኛ ግዕዝ መጽሐፍ ከዚሁ እንደተተረጎመ በአንዳንድ ሊቃውንት ዘንድ ይነገራል።

መ. <u>ፊሎዚኒያስ፤</u> በምሥራቅ ሶርያ ደግሞ ፊሎዚኖስ የተባለ ኤጲስ ቆጶስ ሌላ ትርጉም አቀረበ /በ508/።

ሠ. <u>ሐራቅሊያን፤ የተባለ ትርጉም፤</u> ይህ በግሪክኛው የአ.ኪ. ጽሑፎች እየተረዳ የፊሎዚኖስን ትርጉም ያረመ የሐርቅሌ ኤጲስ ቆጶስ በ616 ዓ.ም. የተረጎመው ያሰራው ነው።

www.ethiopianorthodox.org

5ኛ. የፓሊምፕሴስቶስ ክፍል፣ ኤፍሬም ሲሮስ / C /፣ የሚባለው ነው፣ ይህውም ክፍል የብራና ሆኖ በሁዘ በታ ላይ ይገኛል፡፡ ፓሊምፕሴስቶስ የሚለው ቃል የጸዳ /የተፋቀ/ ማለት ነው፣ ይህም ክፍል በ5ኛው ምዕት ዓመት እንደተጻፈ ይገመታል፡፡ በመጀመሪያ ጊዜ ቅ.መጽሐፍን በሙሉ ይዞ ይገኝ ነበር፣ ቆይቶ ግን በዚሁ ቅንታዊ መጽሐፍ ላይ 38 የኤፍሬም ስርዓተ ስብከቶች በብርስት ተጽፎበት ይገኛል፡፡ ይህ ክፍል ከ238 ቅጠል ውስጥ አሁን የሚገኘው 145 ቅጠል ብቻ ነው፡፡ ይህ አሁን በፓሪስ ብሔራዊ ቤተ መጽሐፍ ውስጥ ይገኛል፡፡

6ኛ. የቤዛ ክፍል / D /፣ ይህ ስም ሊሰጠው የቻለው ክፍሉን ባለቤት ከሆነው ከቴዎዶሮስ ቤዛ የተነሣ ነው፡፡ ይህ መጽሐፍ በእንግሊዝ አገር በካምብሪጅ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ ይገኛል፣ በ2 ቋንቋ የተጻፈ ነው፡፡ በመጀመሪያው ገጽ /በግራ/ ግሪኩ ገሬ፣ ሆኖ በ2ኛው ገጽ /በቀኝ/ ላቲን ይገኝበታል፡፡ ግን ከነበረው ከ510 ገፅ ውስጥ ዛሬ የሚገኘው 406 ቅጠል ብቻ ነው፡፡ ይህ መጽሐፍ የ6ኛው ወይም የ5ኛው መጨረሻ መቶ ዓመት እንደሆነ ይገመታል፡፡

7ኛ. ኪላሮሞንታኖስ የተባለው ክፍል / D /፣ ኪላርሞንት በተባለው በፈረንሣይ አገር ሲለተገኘ ይህንኑ ስም ይዞ ይገኛል፡፡ ይኸኛ የቤዛ ክፍል እንደሆነ ይገመታል፡፡ ይህ ክፍል የጳውሎስን መልእክታት ብቻ ይዞ ይገኛል፣ ከዚያም ሙሉ ይገኝ የዕብራውያን መልእክት በኋላ ጊዜ ተጽፎ የገባ እንደሆነ ይገመታል፡፡ ይህ ጽሑፍ በፓሪስ የብሔር. ቤተ መጻሕፍት ውስጥ ይገኛል፡፡

በዚሁ መሠረት እስከ 212 ድረስ በጣም ጥሩ የሆኑ የእጅ ጽሑፍ ክፍሎች እንደሚገኙ ይገመታል፣ ይኸውም ጥንታዊያን የሆኑት ብቻ ናቸው ወደኋላ ጊዜ በእጅ የተጻፉ የቤዛ የእጅ ጽሑፎች የሚባሉ እስከ 2ሺህ 429 ድረስ የሚገኙ እንዳሉ ይገመታል፡፡ ከእነዚህም ውስጥ 33ቱ ወንጌሎች የሐ. ዋርያት መልእክቶች ናቸው፣ እነዚህም የ9ኛው ምዕት ዓመት ጽሑፎች እንደሆኑ ይገመታል፡፡

ለ— ጥንታዊያን ትርጉሞች፣ እነዚህ የትርጉም መጻሕፍት እንደ 2ኛ ማስረጃ የሚሆኑ ጥንታዊነት ያላቸው በጣም አስፈላጊ የሆኑ ጽሑፎች ናቸው፡፡ ለምሳሌ በላቲን በሱርስት የተተረጎሙት እስከ 2ሺህ ዘመን ዕድሜ ያላቸው ናቸው ይኸውም ማለት በብዙ የመካከለኛ ምሥራቅ ሀገሮች ከነኢትዮጵያዊ እነዚህ መጻሕፍት ተሰራጭተው የተገኙ ናቸው፡፡ በደረጃ የምንለካቸውም፣

www.ethiopianorthodox.org

ረ. ፍልስጥኤማዊ ትርጉም፤ ይህም ሱርስት ወይም አረማይክ በተባለ /ቋንቋ/ የተተረጎመ ነው፡፡ ይህም አረማይክ የተባለው ዲያሌክት ጌታችን ሲነጋገርበት ያደገበት ቋንቋ እንደሆነ ይታመናል፡፡ ከእነዚህ ትርጉሞች ሁሉ ይልቅ የዚህ ትርጉም ቁርጥራጭ የሆነ አሰከአሁን ይገኛል፡፡ የተተረጎመውም በ5ኛው ወይም በ6ኛው ምዕት ዓመት እንደሆነ ይገመታል፡፡

2. ግብጻዊ ወይም የቅብጥ ትርጉም፤ ግብፅ ከታላቁ እስክንድር ዘመን ጀምሮ ብዙ ግሪኮች ሲሰበሰቡበት የግሪክ አገር መስላ ግሪክኛው በይፋ እየተነገረባት ትኖር ነበር፡፡ በተለይም በእስክንድር ስም የተጠራችው የእስክንድርያ ከተማ የግሪክ ከተማ ሆና ትኖር ነበር፤ ስለዚህም በዚችው ከተማ የመጀመሪያ የብሉይ ኪዳን ትርጉም ወደ ግሪክኛ ተተረጎመ፤ እርሱም ዛሬ በ2ኛ ደረጃ ለብሉይ ኪዳን መሰረት የሚሆነው መጽሐፍ ነው፡፡ ይህም ቢሆን ሁሉ ግን ባላገር ውስጥ ያለው ሲገቡ የተለያዩ ዲያሌክት ይነገሩ ስለነበረና ወንጌሉንም በየዲያሌክታቸው ለማዳረስ ሲባል ወዲያው ከግሪኛ ወደ ቅብጡ ቋንቋ መተርጎም ግድ ሆነ፡፡ ስለዚህ፡—

1. ሳሂዲክ ወይም ቴባይክ የተባለ የሚባለው ትርጉም ተሠራ፤ ይኸውም ቋንቋ ላዕላይ ግብፅ እየተባለ በሚጠራው አገር ይኖሩ የነበሩ ሰዎች ይነገሩበት የነበረ ቋንቋ ነው፡፡ ይህም ትርጉም በግብፅ ከሚገኙት የቆዩ ሌላ ጊዜ ትርጉሞች ቀንደኛ እንደሆነ ይገመታል፡፡ በግምት በ2ኛው ምዕት ዓመት እንደተተረጎመ ይነገራል፡፡

2. ቦሔይሪክ ወይም ሜምፊቲክ ትርጉም የሚባለው ነው፤ ይህ ትርጉም በዴልታ አካባቢ ይኖሩ የነበሩ ሰዎች ይነጋገሩበት የነበር ዲያሌክት ነው፡፡ በግብፅ ይነገሩባቸው ከነበሩት ዲያሌክቶች ይህ በበለጠ የተስፋፋና ሁሉንም ለመግለጽ የሚያስችል ቋንቋ ነበር፤ እየቆየ ግን ከሁሉም በላይ ሆኖ በግብፅ በአብዛኛው ክፍል ይነገር የነበረ ቋንቋ ነው፡፡ ከዚህም ትርጉም የእጅ ጽሑፎች ዕጥፍ ብዙ ቅጠሎች ተርፈው ይገኛሉ፡፡

3. በመካከለኛው ግብፅ ይነጋገሩበት በነበሩ በተለያዩ ዲያሌክቶች የተተረጎሙ ሐዲስ ኪዳኖች ፋዩሚክ፤ ቡሽሙሪክ፤ አኪሚሚክ የተባሉት ናቸው፡፡ የእነዚህ ትርጉም የእጅ ጽሑፎች መገኘት በአሁኑ ዘመን ተገልጿል፡፡ ግን ገና አልተደረገባቸውም፡፡

www.ethiopianorthodox.org

3. <u>የላቲኑ ትርጉም፣</u> ከክርስቶስ በፊት ከ200 ዓመት ጀምሮ የኢጣሊያ ሁለተኛ ቋንቋ ግሪክኛ ነበር፤ በተለይም ከቆሮንቶስ መፍረስ ከ146 ዓመተ ዓለም ጀምሮ የቆሮንቶስ ሕዝቦች ወደ ኢጣሊያ ስለተሰደዱ በኢጣሊያ በሰፊው ግሪክኛ ይነገርበት ነበር፡፡ ስለዚህም ነው ወደ ሮማ የተላከችው የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት በግሪክኛ የተጻፈችው፡፡ የመጀመሪያው የሮማ ኤጲስ ቆጶስ ቀሌምንጦስ ወደ ቆሮንቶስ የላከትን መልእክቱን በግሪክኛ ጽፎ ነው የላካት፡፡ /በ95 ዓ.ም./፡፡ እስከ 2 መቶ ዓመት ድረስ በሙሉ የሮማ ኤጲስ ቆጶሳት የግሪክ ስም ነበራቸው፡፡ ኢጶሊጦስ ዘሮማ በሥራው ግሪክኛ ቋንቋ እንደጻፈ የታወቀ ነው፡፡ ከ2 መቶ እስከ 230 ዓ.ም. በፈረንሣይ አገር የነበረው የሊዮን ኤጲስ ቆጶስ ኢሬኒዎስ በግሪክኛ ጻፈ፡፡

ይህ ሁሉ ቢሆን ለሰፊው ሕዝብ የግሪክ መጽሐፍ ወደ ላቲን መተርጎም ስለፈለገ ሐዲስ ኪዳን ወደ ላቲን ተተረጎመ፡፡ ወደ ላቲን የተተረጎሙት መጻሕፍት በመጀመሪያ ጊዜ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ቢሆኑ፤ 2 ዓይነት ጽሑፎች ነበሩ፡፡ 1ኛው የአፍሪካ ላቲን ተናጋሪዎች ለሆኑ ሕዝቦች፣ ለምሳሌ እንደ ቅርጣግና /ካርታጎን/ 2ኛው የአውሮፓውያን ላቲን ተናጋሪዎች ለሆኑ ነበር፡፡ ይህም የትርጉም ሥራ በተለይ በ150 ዓ.ም. እንደሆነ ይገመታል፤ ኪፕሪያኖስ የተባለው አባት የቅርጣግና ኤጲስ ቆጶስ በአፍሪካ ላቲን ትርጉም ይጠቀም ነበር፡፡ ሩፊኖስ የተባለው የላቲኖች ቅዱስ ደግሞ በአውሮፓ ላቲን ትርጉም ይጠቀም ነበር አውግስጢኖስ ደግሞ በኢጣሊያኛ ቋንቋ ይጠቀም ነበር፤ የመጀመሪያው ትርጉም የእጅ ጽሑፎች እስከአሁን በጥቂቱ ይገኛሉ፡፡ ምክንያቱም የቡልጋታ ትርጉም አድርጓቸዋልና፡፡ የሆነው ሆኖ እነዚህ የጥንቱ ትርጉሞች በጣም ተፈላጊዎችና ለብዙ ምርምር መረጃ የሚሆኑ ናቸው፤ በጣም ጠ ቃሚዎች ናቸውና፡፡

የቡልጋታ ትርጉም በጣም የታወቀ ነው፤ የዚህንም ትርጉም አስፈላጊነት አውቆ የሮም ኤጲስ ቆጶስ የነበረው ደማስስ የተባለው ቅዱስ ጀሮም የተባለውን አባት ቀደም ሲል የተደረገውን ትርጉም እንዲያርምና እንዲያስተካክል በ382 አዘዘው፡፡ ቅዱስ ጀሮም ግን ትርጉሙን ቢመረምር ከማረም ይልቅ ሌላ ራሱን የቻለ ትርጉም መተርጎምን ፈለገ፤ ይህንም በሚሠራበት ጊዜ ከላቲኑ ትርጉም ጋር ብዙ ግሪክኛ የእጅ ጽሑፍ ይዞ ነበር፡፡ ብሉይን በተለይ ከዕብራይስጥ፤ ሐዲስ ኪዳንን ከግሪክኛ ተርጉሞ አቀረበ፡፡

www.ethiopianorthodox.org

የቡልጋታ ትርጉም የተጻፈ ትርጉም በመሆኑ ለምዕራቡ አገር ሁሉ የጸና በመሆኑ ግዲያው ዘ በአ፳ የተጻፉ መጻሕፍት በመቀመጣቸው አሁን የቡልጋታ የአ፳ ሲሐፍ በሲዛት ይገኛል:: አሁን ዩሪስ ካቶሊክ ዓለም ያንኑ ቢያበዛውም ግድ ለየ ለየ ቋንቋ ቢተረጉሙም ዋና መገቡ ቡልጋታ ሲሆ ነው::

4. የዓረቢኛ ትርጉም፣ ቅዱስ መጽሐፍ ወደ አረቢኛ በ8ኛው ምዕት ዓመት ተተረጐመ ይህም ዳንኤል በተባለ በቢቢል ጳጳስ የተደረገ ትርጉም ነው:: ቀኖና ሲግም በ10ኛው ምዕት ዓመት ይስሐቅ በተባለ ሰው ተተረጐመ::

5. የስላብኒክ ትርጉም፣ ቅዱስ መጽሐፍ ወደ ስላብኒክ በ9ኛው ምዕት ዓመት ተተረጐመ፣ ይህንንም ታላቅ ሥራ የሠሩ 2ቱ ወንድማማቾች ነበሩ ክኝ ናቸው:: እነዚህም ወደ ስላብኒክ የሚሲዮን ተግባር ለመሥራት ሂደው አገሩን አስተምረው ሲቡን እስከመነው ለስላብኒክ ቋንቋ ፊደል ፈጠሩለው የሥራሑን ሥራ ያበዩና የሥነ ጽሑፋቸውም በር የከፈቱላቸው ቄርሎስና ሜቶዲዮስ የተባሉ ወንድማማቾች ናቸው:: እነርሱም አሁን የስላብኒክ አገር የሚባን ሆነው ሮክናቸውን ዕርፍት የመታሰቢያ በዓላቸው የሚከበርላቸው ናቸው::

6. የአርመንኛ ትርጉም፣ ወደ አርመንኛ በ4ኛው ምዕት ዓመት ተተረጐመ፣ ይህም ትርጉም የመጀመሪያ ንገሥት ሹሉ ተስፋፍቷል:: ይህን የተረጐመው ሚስሮን የተባለ ሰው ነው፣ እርሱም በወታደርነት ቢያገለግል ቆይቶ ወደ ሚሲዮናዊ ተግባር በተመለሰ ጊዜ ቅዱስ ተግባር አድርጎ የቅዱስ መጽሐፍ ትርጉምን ያዘ:: የዚህ ጊዜ ትርጉም እንደገና በ5ኛው ምዕት ዓመት ታርሟል::

7. የጎ.ያ ትርጉም፣ ወደ ጎ.ያ ደግሞ ከ6ኛው እስከ 14ኛው ምዕት ዓመት ባለው ጊዜ እንደተተረጐመ ይገመታል፣ የዚህ ጊዜ ትርጉም የጎቲ.ያ. የቅዱስ መጽሐፍ በሚል ስያሜ ይታወቃል:: የ10ኛውና የ11ኛው ምዕት ዓመት ሰሑፍ ሙሉም ባይሆን በትንንሽ ቁራጭ ይገኛል::

8. የግእዝ ትርጉም፣ ቅዱስ መጻሕፍትን ወደ ግእዝ የተተረጐሙ መቼና በማን ጊዜ እንደሆነ በቤተ ክርስቲያኗ ተገቢ የሆነ መግለጫ እስከ አሁን ሲሳሰተበ በዚህን ጊዜ ነው ሊሉ ለመናገር ችግርን ፈጥሮ ይኖራል::አንዳንዱ ተቢራሪ መግለጫዎች ቢኖሩም ዘመኑን በማጣት ስለተሻሩ ከማስረጃነታቸው ይልቅ የበለጠ ወደ ጥርጣሬ የሚጥሉ ሆነው ይገኛሉ::

www.ethiopianorthodox.org

ጥንታዊ የሆነ ራሱን የቻለ የትርጉም መጽሐፍ ሐዲስ / ቢገኝ ኖሮ እር ሱን ተመርኩዘው አጥኚ የሆኑ ሊቃውንት ሁሉ ወደ ምርምር በገቡ ነበር። ወይም ከጊዜ ወደ ጊዜ የቤተ ክርስቲያን አባቶች በይፋ አንዳንድ መረጃዎ ች መስጠት ነበረባቸው፤ ይህ ባለመሆኑ ግን የኢትዮጵያ ቅዱስ መጽሐፍ መቼ እንደተተረጎመ አይታወቅም በማለት ሊቃውንቱ ሁሉ ዝም ብለው አልፈውት ይ ሄዳሉ።

በጣም ጥንታዊ የሆነ የትርጉሙን ዘመን የሚያመለክት ጽሑፍ እንኳን እስከ አሁን አልተገኘም፤ እስከአሁን ድረስ ጥንታዊ ጽሑፍ ነው ብለው የ ተገመተው የ13ኛው መቶ ዓመት ጽሑፍ ብቻ ነው። ይህም የሚገኘው በውጭ አገር ነው፤ ከ16ኛው መቶ ዓመት ጀምሮ የተጻፉ መጻሕፍት ግን በብዛት በየአድባራቱና በየገዳማቱ ይገኛሉ። ምናልባት ቀደም ያለ የትርጉሙን ዘ መኑና የተተረጎሙትን መጻሕፍት የሚያስረዳ ጽሑፍ ይገኝ እንደሆነ እስካሁን ፍለጋ ባለመደረጉ አለ ወይም የለም የሚለውን ማስኘ ያለ ከመናገር ገቶን ይገ ኛል።

3. <u>የአባቶች የእጅ ጽሑፍ፤</u> ለሐዲስ ኪዳን ሐተና ምርምር ከሚሆኑት መዛ ገብት ውስጥ 3ኛውን በታ የያዙት ጥንታውያን የሆኑ የአባቶች የእጅ ጽሑፎች ናቸው፤ ምክንያቱም እነዚህ አባቶች ታማኞች ሆነው ጠንቅቀው ከመጻሕፍታቸው በላይ የእጅ ጽሑፋቸው በጣም ጥንታዊ ነውና። እነዚህም አባቶች ወዲያው ሐዲስ ኪዳን እንደተጻፈ ገድም ስለቅዱስ መጽሐፍ በተለይም ስለ ሐዲስ ኪዳን ብዙ አድርገው የጻፉ ናቸው፤ ለምሳሌ ቀሌምንጦስ ዘሮም በ95 ዓ.ም. የጻፈው ተጠቃሽ ቀዳሚ ነና በቆ ሮ ስ ይሆናል፤ ይሁንና ቀጥሎ የሌሎች አባቶች ጽሑፍ ይገኛል። እነዚህ አባቶች ስለ ሐዲስ ኪዳን ጸሐፊያን፤ ስለጽሑፉም እውነተኛነት በተለየ መንገድ ብዙ አበርክተውልናል። ስለጥንታዊ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ ስለጻፈውና ስለሰጠረቱ ትክክለኛነት የሚመሰክሩ እነዚህ በ3 ኛ አስረጅ የቀረቡት ጽሑፎች ናቸው።

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ 5 የሐዲስ ኪዳን ቋንቋ ፡፡

ከሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ይበልጠው የተጻፈ በይሁዳውያን ጸሐፍት ብቻ ነው፤ ይኸም ቢሆን አንዱ መጽሐፍ ብቻ አረማይክ በተባለው /ሱርስት/ ቋንቋ ተጽፈለ፤ ሌላው ግን በሙሉ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት በግሪክ ቋንቋ እንደተጻፈ ይታመናል፡፡ ይኸም ሊሆን የቻለው ታላቅ ምክንያት አለው፤ እርሱም በዚያን ዘመን የግሪክ /ጽርእ/ ቋንቋ የዓለም ቋንቋ ሆኖ ነበረና ነው፡፡ የሮማውያን ግዛት በሆነው ዓለም ሁሉ የሥልጣኔ ቋንቋ ሆኖ ይነገር፤ ይጻፍበትም የነበር ግሪክኛ ነበርና፡፡

የግሪክም ቋንቋ በዓለም ለመስፋፋት የቻለው ከታላቁ እስክንድር ድል አድራጊነትና ምሥራቅን ዓለም ከያዘ ወዲህ ነው፡፡ ታላቁ እስክንድር ከመቄዶንያ ተነስቶ ተሰያይተው የነበሩትን የግሪክ ወገኖች አንድ ካደረገ በኋላ ወደ መካከለኛው ምሥራቅ ዘመተ፤ ያንም ሁሉ አገር ድል ካደረገ በኋላ እስከሩቅ ምሥራቅ፤ እስከ ሕንድ ደረስ ሄደ፡፡ ከዚያ በኋላ ግን ተመለሶ ግዛቱን አደላድሎ ሁሉን ለመቆጣጠር እንዲያመቸው መናገሻ ከተማውን በስሙ የተጠራችውን እስክንድርያን አድርጎ መሥራቱንና ዋናውንም ዓለም ቢሮላክት ሠራዊቱ ይበልጠው የግሪክ ሰዎች ስለነበር ግሪክኛ ቋንቋ በሁሉ ዘንድ ለመነገር ቻለ፡፡

ከታላቁ እስክንድርም ሞት እንኳ በኋላ የሮሙ የጦር አዛዦች እርሱ ይዞት የነበረውን ሀገር ተከፋፍለው ቢገዙ አሁንም ቋንቋው ግሪክኛ እንደ ሆነ ለመቆየት ቻለ፡፡ ከዚያ በኋላ የሮማ መንግሥት ቀስ በቀስ እያደገ የእስክንድር ግዛት የነበረውን ሁሉ ቢይዝ ቋንቋው ያው ግሪክኛው የሥልጣኔ ቋንቋ በመሆን የተማረው ወገን ሁሉ በግሪክኛ ይናገር ይሠራ ነበር፤ እያንዳንዱ ሕዝብ የራሱን ቋንቋ እንኳ ጥሩ አድርጎ ቢነጋገርበትም በይፋ ይነጋገርበትና ከውጭ ሕዝብ ጋር ሁሉ የሚገናኝበት ግሪክኛ ነበር፡፡

አይሁዳውያን በዚህ ጊዜ በ2 ዓይነት ይከፈሉ ነበር፤ እነዚህም ባሕላቸውን ሥርዓታቸውንም የጠበቁ በፍልስጥኤም ምድር ይኖሩ የነበሩ አይሁድ፤ እንዲሁም በዓለም ተበትነው የነበሩ አይሁድ ናቸው፡፡ በፍልስጥኤም ይኖሩ የነበሩ አይሁድ ዕብራይስጡን አጥፍተው በአረማይክ ይናገሩ ነበር፤ ግን እንደየታቸው ቋንቋ አድርገው ይናገሩ የነበሩ ግሪክኛ ነበር፡፡

www.ethiopianorthodox.org

በሌላ አገር ተበትነው የነበሩ አይሁድ ግን ሌላ ቋንቋ ስለለመዱቸው እንደናታቸው ቋንቋ አድርገው ይነጋገሩበት የነበረ ግሪክኛ ነበር፣ ስለዚሁም ክ.ር የመጀመሪያው ቅዱስ መጽሐፍ ብሉይ ኪዳን /ሴፕቱዋጊንታ/ ወደ ግሪክኛ ለመተርጎም ምክንያት የሆነ፡፡ ብዙዎቹ አይሁድ የእናታቸውን ቋንቋ አጥፍተው በግሪክኛ ይናገሩ፣ ይጽፉ፣ ያነቡ ስለነበር ሁሉም በትክክል እንዲያጠኑት ብሉይ ኪዳን ወደ ግሪክኛ መተርጎም አስፈለገ፣ በዚህ መልክ በኢየሩሳሌም የነበሩ ይሁዲዎችም ግሪክኛን ያውቁ ስለነበር በክርስትና ጊዜም ግሪክኛን በመከተል በየቦታው ከአይሁድ መካከል ክርስቲያኖች ብዙ ስለተነሱ እንደክርስትና ቋንቋ አድርገው ግሪክኛን ይነጋገሩበት ነበር፡፡ ስለዚህ ሐዲስ ኪዳን በግሪክኛ ለመጻፍ በቃ፡፡ በኢየሩሳሌም ውስጥ ክርስቲያን ከሆኑት ውስጥ ብዙዎቹ ግሪክኛ ተናጋሪ እንደነበሩ የሚያስቡ እንደነበሩ የሐ.ሥራ ይነግረናል /የሐ.ሥራ 6፡1/ በሌላም ቦታ ብንመለከት በኢየሩሳሌም ለመጀመሪያ የቤተ ክርስቲያን አገልጋዮች የሆኑ ዘንድ የተመረጡት 7ቱ ዲያቆናት የግሪክ ስም ይዘው ይገኛሉ፡፡ ቅዱስ ጴጥሮስም በታላቅ የጰንጠቆስጤ በዓል ብዙ ሰዎች በተሰበሰበበት በግሪክኛ እንደተናገረ ይገመታል /የሐ.ሥራ 2፡1-21/፡፡ ቅዱስ ጳውሎስም በግሪክኛ እንደተናገረ እናገኛለን፣ /የሐ.ሥራ 21፡37/፡፡

ጊዜው ሲደርስ ክርስቶስ እንደተወለደ ዓለሙ በ1 ሥልጣን ሥር እንዲተዳደር አንድ ቋንቋም እንዲናገር አደረገ፣ ቅዱስ ቃሉም በአንድ ቋንቋ እንዲጻፍ የእግዚአብሔር ፈቃድ ስለሆነ ሁሉን ለማገልገል በሚችለው ለብዙ ጊዜም በተሠራበት በግሪክኛው ሐዲስ ኪዳን እንዲጻፍ ሆነ፡፡

1. <u>ኮኔ ዲያሌክት፣</u> ሐዲስ ኪዳን እንደተጻፈበት የሚነገርለት ቋንቋ ግሪክኛ ነው ቢባልም፣ ነገር ግን ግሪክኛው ለብዙ ጊዜ የሠራ ቋንቋ እንደመሆኑ ጥንታዊና ዘመናዊ ቋንቋ ነበረው፣ ዘመናዊ የተባለው ሕዝቡ በተለይም ተራው ሕዝብ ይነጋገርበት የነበረ ተራ ቋንቋ /ኮኔ ዲያሌክት/ የሚባለው ነበር፣ ይኸም ክላሲክ እንደሚባለው ያልሆነ በቀላሉ ሁሉም የሚረዳበት ቋንቋ ነበር፣ ይኸንም ቋንቋ አሌክሳንድሪኒ ግዕዝም በሌላ ቋንቋ ይሉታል፣ ይህም ማለት አሌክሳንድሪያዊ ግዕዝ የቅዱስ መጽሐፍ ማለት ነው፡፡ይኸንም የሚያስረዱበት ምክንያት፡-

www.ethiopianorthodox.org

ግሪክኛው ከተለመደው ግሪክኛ በቃላትና በዓረፍተ ነገር አሠራሩ፣ በአስተሳሰቡ ባይቀር ትንሽ ለየት ያለ አገላለጥ ይገኝበት ነበርና፣ እስክንድሪያዊ ቋንቋ ያሰኘው እስክንድር በተስፋፋበት አገር ሁሉ ግሪክኛው ሲነገር ከየሀገሩ ቋንቋ ጋር እየደበለቀ ጥሩ በዚያው አገር ስሜት ግሪክኛውን ለሚናገሩት ከጥንቱ ግሪክኛ የተለየ መሆኑን ለመግለጥ ነው::

የቅዱስ መጽሐፍ ቋንቋ የተባለበት ዋነኛ በመሆኑ ሐዲስ ኪዳን በዚህ ዓይነት ቋንቋ የተጻፈ በመሆኑና በተለይ ቋንቋውን የሚያንፀባርቀው ቅዱስ መጽሐፍ ነውና::

ብዙ ቴዎሎጂያን እንደሚሉት ግን ስሙ ግሪክኛ ነው እንጂ ሐዲስ ኪዳን የተጻፈበት ዲያሌክት ቅዱስ መንፈስ የገለጠው ሐዲስ የቅዱስ መጽሐፍ ቋንቋ ነው ይላሉ::

www.ethiopianorthodox.org